

T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUKLARIN KÜLTÜREL MİRASA DUYARLILIKLARININ
KENT VE KIRSAL YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE
KARŞILAŞTIRILMASI: BATMAN ÖRNEĞİ

Mehmet Sabih YELSİZ

Ocak-2025
BATMAN

**T.C.
BATMAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TURİZM İŞLETMECİLİĞİ VE SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇOCUKLARIN KÜLTÜREL MİRASA DUYARLILIKLARININ
KENT VE KIRSAL YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE
KARŞILAŞTIRILMASI: BATMAN ÖRNEĞİ**

Mehmet Sabih YELSİZ

**DANIŞMAN
Doç. Dr. Sonay KAYGALAK ÇELEBİ**

Diğer Jüri Üyeleri

Doç. Dr. Seray GÜLERTEKİN GENÇ

Doç. Dr. Burçin KIRLAN CAN

**Ocak-2025
BATMAN**

TEZ KABUL VE ONAYI

Mehmet Sabih YELSİZ tarafından hazırlanan “ÇOCUKLARIN KÜLTÜREL MİRASA DUYARLILIKLARININ KENT VE KIRSAL YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE KARŞILAŞTIRILMASI: BATMAN ÖRNEĞİ” adlı tez çalışması 27/11/2024 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Turizm İşletmeciliği ve Sanat Tarihi İşletmeciliği Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Başkan

Doç. Dr. Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

.....

Üye

Doç. Dr. Seray GÜLERTEKİN GENÇ

.....

Üye

Doç. Dr. Burçin KIRLAN CAN

.....

Yukarıdaki sonucu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Ömer Murat ÖTER

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Bu tezdeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini ve tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan eder, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sorumluluğu kabullendiğimi bildiririm.

ETHICAL DECLARATION

I declare that all the information in this thesis has been obtained within the framework of ethical behavior and academic rules, and that the source of any statements and information that do not belong to me in this study prepared in accordance with the thesis writing rules has been fully cited, and I declare that I accept all kinds of legal responsibility in case of any contrary situation

Mehmet Sabih YELSİZ

24.01.2025

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUKLARIN KÜLTÜREL MİRASA DUYARLILIKLARININ KENT VE KIRSAL YERLEŞİM ÖLÇEĞİNDE KARŞILAŞTIRILMASI: BATMAN ÖRNEĞİ

Mehmet Sabih YELSİZ

Batman Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Turizm İşletmeciliği ve Sanat Tarihi Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Sonay KAYGALAK ÇELEBİ

2025, 70 Sayfa

İnsan, doğumdan ölüme kadar çevresiyle bir bütün halinde yaşamaktadır. Günlük yaşamının her alanında, geçmiş kuşaklardan edindiği somut ve soyut kültürel miras unsurlarıyla karşılaşmaktadır. Sosyal ve fiziksel çevrede karşılaşılan bu unsurlara yönelik farkındalık, kültürel mirasın korunmasında önem arz etmektedir. Kültürel mirasa yönelik farkındalığın kazanılmasında çocukluk dönemi altın bir çağ niteliğindedir. Bu bağlamda tezin amacı, kent ve kırsal alanda yaşayan çocukların kültürel miras farkındalığını ölçmek ve karşılaştırmaktır. Bir başka ifadeyle çocukların kültürel mirasa ilişkin algılarının ne olduğunu ortaya koymak ve kent ile kırsal düzeyde algılarındaki ortak ve farklı yönleri açığa çıkarmaktır. Çocuklardan kültürel mirasa ilişkin derin bilgiler almak hedeflendiği için araştırma yöntemi nitel araştırma deseni olarak belirlenmiştir. Veriler, Batman kent merkezi ve Batman ili Beşiri ilçesine bağlı Ayrancılar köyünde ikamet eden 10-13 yaş arasındaki ortaöğretim düzeyinde eğitim alan çocuklarla derinlemesine yüz yüze görüşme yoluyla toplanmıştır. Veriler içerik analizi kullanılarak gruplandırılmış ve analiz edilmiştir. Sonuç olarak Batman kent merkezinde yaşayan çocukların kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının kırsal alanda yaşayan çocuklara göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Somut Kültürel Miras, Çocuk, Batman, Farkındalık

ABSTRACT

MASTER THESIS

COMPARISON OF CHILDREN'S AWARENESS TO CULTURAL HERITAGE AT THE SCALE OF URBAN AND RURAL SETTLEMENT: THE BATMAN CASE

Mehmet Sabih YELSİZ

Batman University Graduate Education Institute

Tourism Management and Art History Department

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Sonay KAYGALAK CELEBİ

2025, 70 Pages

Human beings live as a whole with their environment from birth to death. In every aspect of her/his daily life, she/he encounters tangible and intangible cultural heritage elements acquired from past generations. Awareness of these elements encountered in the social and physical environment is important for the protection of cultural heritage. Childhood period is a golden age in gaining awareness of cultural heritage. In this context, the aim of this thesis is to measure and compare the cultural heritage awareness of children living in urban and rural areas. In other words, it is to reveal what children's perceptions of cultural heritage are and to reveal the common and different aspects of urban and rural perceptions. Since it is aimed to obtain deep information about cultural heritage from children, the research method was determined as qualitative research design. The data were collected through in-depth face-to-face interviews with children between the ages of 10 and 13 who live in Batman city centre and Ayrancılar village of Beşiri district of Batman province and receive secondary education. The data were grouped and analysed using content analysis. As a result, it can be said that children living in Batman city centre have higher awareness of cultural heritage than children living in rural areas.

Keywords: Cultural Heritage, Tangible Cultural Heritage, Child, Batman, Awareness

ÖN SÖZ

Yaşadığımız olaylar bazen öyle bir şekilde bizi etkileyebilir ki, bu durum gündelik yaşamın içine işlenir hale gelir. Mesleğimiz gereği çalıştığımız mekanlar, en çok zaman harcadığımız yerlerdir. Çalışma arkadaşlarımız da en çok zaman geçirdiğimiz kişiler olur ve çalışma ortamı yaşamımızın bir parçası haline gelir. Bu bağlamda, çalışma alanında yaşanan olaylardan etkilenecek tez yazma konusuna karar verilmiştir.

Çalışma, Batman Üniversitesi Doç. Dr. Sonay KAYGALAK ÇELEBİ danışmanlığında yürütülmüştür. Kendisine gösterdiği çabalar, destekler ve güven için sonsuz şükranlarımı sunarım. Ayrıca, ailemin bana sağladığı destekten ötürü öncelikle eşime ve diğer aile fertlerine teşekkür ederim. Araştırma konusuna dahil olan köy ve şehirdeki öğretmenler, çocuklar ve onların velileri olmak üzere hepsine sabırları ve destekleri için çok teşekkür ederim.

Mehmet Sabih YELSİZ
Batman-2025

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
TABLO LİSTESİ.....	ix
1.GİRİŞ.....	1
2. ALAN YAZIN TARAMASI	4
2.1. Kültür	4
2.2. Kültürel Miras	4
2.2.1. Somut kültürel miras	5
2.2.2. Somut olmayan kültürel miras	6
2.2.3. Kültürel miras unsurları	7
2.2.3.1. Anıtlar	7
2.2.3.2. Yapı toplulukları	8
2.2.3.3. Sitler	8
2.2.4. Kültürel miras ve eğitim	8
2.2.5. Kültürel mirası koruma nedeni ve önemi	11
2.2.6. Taşınabilir kültür varlıkları	13
2.2.6.1. Organik maddelerden yapılmış taşınır kültür varlıkları	14
2.2.6.2. İnorganik maddelerden yapılmış taşınır kültür varlıkları	14
2.2.7. Taşınmaz kültür varlıkları	15
2.2.8. Uluslararası kültürel miras	16
2.2.9. Çocuk ve kültürel miras	18
3. YÖNTEM	22
3.1. Amaç	22
3. 2. Yöntem.....	22
3.2.1. Araştırmanın yöntemi	23
3.2.2. Görüşme yapılacak kişilerin seçimi	24
3.2.3. Evren ve örneklem	25
3.2.4 Görüşme formun oluşturulması	26
3.2.4.1 Çocuklara Görüşme Sırasında Sorulan Sorular;	26
3.2.5. Görüşmelerin gerçekleştirilmesi	27
3.2.6. Verilerin toplanması	28
3.2.7. Verilerin analizi	29

4. BULGULAR.....	31
4.1. Katılımcılar	31
4. 2. Kırsal Alanda Yaşayan Çocukların Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıkları	31
4.2.1: Kırsal alanda yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler.....	31
4.2.2: Kırsal alanda yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar	32
4.2.3. Araştırmada kırsalda sorulacak soruların belli kategorilerde değerlendirilmesi.	38
4.2.3.1. Kültür – kültür varlığı ve kültürel miras	38
4.2.3.2. Kültürel mirasın korunması	39
4.2.3.3. Kültürel miras farkındalığında çizgi filmlerin yeri.....	40
4.2.3.4. Kültürel miras farkındalığında müze algısı ve deneyimi	41
4.2.3.5.Kültürel miras farkındalığında oyunun yeri.....	41
4.2.3.6. Kültürel miras farkındalığında gelenekler ve eski yaşamlara olan ilgi .	42
4. 3. Merkezde Yaşayan Çocukların Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıkları.....	43
4.3.1: Merkezde yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler	43
4.3.2. Merkezde yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar	44
4.3.3. Kent araştırmada sorulan soruların belli kategorilerde değerlendirilmesi	50
4.3.3.1.Kültür-kültür varlığı-kültürel miras	50
4.3.3.2. Kültürel mirasın korunması	51
4.3.3.3. Kültürel miras farkındalığında çizgi filmlerin yeri.....	52
4.3.3.4. Kültürel miras farkındalığında müze algısı ve müze deneyimi	53
4.3.3.5. Kültürel miras farkındalığında oyunun yeri.....	53
4.3.3.6. Kültürel miras farkındalığında gelenekler ve eski yaşamlara olan ilgi .	54
4.4. Kent Merkezinde ve Kırsal Alanda Yaşayan Çocukların Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıklarının Karşılaştırılması	55
4.4.1. Kültür-kültür varlığı ve kültürel miras.....	55
4.4.2. Kültürel mirasın korunması	57
4.4.3. Kültürel mirasın korunmasında çizgi filmlerin yeri	58
4.4.4. Kültürel miras farkındalığında müze algısı ve müze deneyimi	58
4.4.5. Kültürel miras farkındalığında oyunun yeri.....	59
4.4.6. Kültürel miras farkındalığında gelenekler ve eski yaşamlara olan ilgi	59
5.SONUÇ	61
5.1. Sonuç ve Değerlendirme.....	61
5.2 öneriler	62
5.2.1. İl kültür müdürlüklerine öneriler	63
5.2.2. Müze müdürlüklerine öneriler	63
5.2.3. Milli eğitim müdürlüklerine öneriler	64
5.2.4. Üniversitelere öneriler:	64
5.2.5. Meslek odalarına öneriler	65
KAYNAKLAR	66

TABLO LİSTESİ

Tablo 2.1. Türkiye de bulunan UNESCO kültürel miras listesindeki eserlerin il ve miras listesine girdiği tarihler.....	16
Tablo 4.1. Kırsal alanda yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler	29
Tablo 4.2. Kırsal alanda yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar.....	30
Tablo 4.3. Merkezde yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler.....	40
Tablo 4.4. Merkezde yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar	41

SİMGELER VE KISALTMALAR

(ÇEKÜL)	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
(KMKD)	: Kültürel Mirası Koruma Derneği
(SKÇE)	: Sürdürülebilir Kalkınma İçin Çevre Eğitimi
Yy/yy	: Yüzyıl
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
(KORDER)	: Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği
(ÇEKÜL)	: Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı
(KMKD)	: Kültürel Mirası Koruma
(KUMİD)	: Kültürel Mirasın Dostları Derneği
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
ICOMOS	: Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi
ICOM	: Uluslararası Eğitim ve Kültürel Eylem Komitesi
(DMK)	: Dünya Mirası Komitesi
vb.	: ve Benzeri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
İTÜ	: İstanbul Teknik Üniversitesi
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu

1. GİRİŞ

Tarihe tanıklık etmiş her yerde, farklı yaşam biçimlerine sahip kültürel mirasların teker teker kıymetli olduğu gibi, bir araya gelerek oluşturdukları bütüncül değerler de söz konusudur. Ancak, bu zenginliklerin farkındalığını yaşamamak ve yaşatmamak, zamanla yok olmalarına neden olmaktadır. Hemen hemen tüm illerde turistlerin ilgisini çeken, tarihi ve kültürel varlıklar açısından oldukça zengin birçok yerleşim yeri bulunmaktadır. Türkiye, somut, somut olmayan ve doğal kültürel miras bakımından oldukça zengin, sayılı ülkelerden biridir. Anadolu'nun binlerce yıl boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapması, eşine nadir rastlanan tarihi ve kültürel zenginliğe sahip olmasını sağlamaktadır. Bu kadar zenginliğe sahip çıkmak gerekirken, gezip görülen yerlerde yapılan bilinçsizce davranışlar, tarihi ve kültürel miraslarımıza yönelik tahribatların en can yakıcı olanlarıdır. Tarihini ve kültürel miraslarını tanımak isteyen ziyaretçilerin bu değerleri tahrip etmesi, kültürel varlıklara göstermeleri gereken davranış bilincinin zayıf olduğunu göstermektedir.

Türkiye'nin bu zengin kültürel mirasına bilinçli bir şekilde sahip çıkılması, büyük bir birikim ve sorumluluk gerektirmektedir. Anadolu coğrafyasının kültürel miras zenginliğine karşı koruma kültürünün eksikliği, birçok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir. Taşkın'a (2015) göre, koruma bilincinin toplumsal tabana yayılmasıyla "koruma kültürü" oluşturulması noktasında önemli eksiklikler bulunmaktadır (Taşkın, 2015, s. 31). Koruma bilincinin oluşturulması için aile, okul, iş yeri, sivil toplum kuruluşları, kültür müdürlükleri, müzeler vb. ortak çalışmalarla bu konunun sağlıklı bir şekilde yürütülmesi için iş birliği içinde olmalıdırlar.

Bu konuda yapılan literatür araştırmasında konuyla ilgili çok az çalışmaya rastlanmış olsa da bu çalışmalar ön ayak olma ve sürdürülebilirlik açısından önem arz etmektedir. Uçar ve Yoloğlu (2018) "Arkeolojik alanların korunmasında paydaş olarak çocuklar: Mersin Yumuktepe Höyüğü örneğinde" tarihi alanların korunması, eğitimin farkındalığı ve arkeolojik alanların farkındalık üzerindeki etkileri gibi konulara değinmektedir (Uçar ve Yoloğlu, 2018a, s. 114-133). Çiftçi ve Acar (2015), "Çocuklar için mimari tasarım ve kültürel miras eğitiminde müzelerin işlevi: Finlandiya Ulusal Müzesi örneğinde" çocukların mimarlık eğitimi ve müzelerin önemi üzerine çalışmalara yer vermektedir (Çiftçi ve Acar, 2015, s. 62-79). Sağ ve Ünal (2019), "Öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi" araştırma

makalesinde öğrencilerin geleneksel alışkanlıklar (yemek, giyim, sosyal etkinlikler, eski çocuk oyunları, masal, destan, fıkra, atasözleri gibi) üzerindeki kültürel aktiviteleri incelemektedir (Sağ ve Ünal, 2019, s. 1550-1560). Bayır ve Köse (2018), yaptıkları araştırma makalesinde kültürel mirasın korunması ile ilgili bulguları, korunmasının nedenlerini ve önemini ele almaktadır (Çengelci ve Gürdoğan, 2018, s. 1828-1840). Gökmen ve Özdemir (2019) "Çocuklarda kentsel koruma ve kültürel miras kavramlarının gelişiminde müzelerin rolü: Santralistanbul örneğinde" kent koruma ve kültürel miras, müzelerin eğitimdeki rolü gibi konularda çalışma yapmaktadır (Gökmen ve Özdemir, 2019). Tuncel ve Altuntaş (2020), "İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı: Göstergebilimsel bir analiz" makalesinde kültürün bazı temel özellikleri, kültürel mirasın korunması ve sosyal bilgiler dersindeki kültürel miras konusunu ele almaktadır (Tuncel ve Altuntaş, 2020a, s. 124-140).

Halaç ve arkadaşları (2018), "Mardin Merkez Ortaokulu ve Kızıltepe Ortaokulu öğrencilerinin tarihi ve kültürel mirasın tanınmasına ve korunmasına yönelik farkındalıklarının ölçülmesi" araştırmasında üç okulun karşılaştırmasını yapmaktadır (Halaç vd., 2018a, s. 51-64). Sevigen (2021) "Sosyal bilgiler öğretiminde müze eğitimi uygulamalarının öğrencilerin somut kültürel miras ve ders ile ilgili tutumlarına etkisi ve süreç hakkındaki görüşleri: Bir karma yöntem araştırması" yüksek lisans tezinde müze eğitimi, Millî Eğitim Bakanlığı'nın müzelere yönelik çalışmaları ve sosyal bilgiler öğretimini ele almaktadır (Sevigen, 2021, s. 1-92). Dönmez ve Yeşilbursa (2014), "Kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisi" makalesinde kültürel miras eğitimi ve sosyal bilgiler konusunu incelemektedir (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014, s. 426-442). Aşık ve arkadaşları (2016), "İlkokul öğrencilerinin İstanbul'un kültürel mirası farkındalıklarını arttırmaya yönelik bir eğitim programı" çalışmasında kültürel mirasın önemi, sürdürülebilirliği ve Türkiye'de kültürel miras eğitimi ile ilgili çalışmalar yürütmektedir (Aşık vd., 2016, s. 1-21). Bülbül (2016), "Müze ile eğitim yoluyla ortaokul öğrencilerinde kültürel miras bilinci oluşturma" çalışmasında bu konuyu ele almaktadır (Bülbül, 2016, s. 682-694). Taşdemir (2018), yüksek lisans tezinde "Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metnlerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesi" konusunu ele almakta, ders programını ve sosyal bilgiler dersinde kültürel değerleri incelemektedir (Taşdemir, 2018, s. 9-40).

Literatürde konu ile ilgili yapılan çalışmalardan da anlaşılabacağı üzere, kültürel miras ve kültürel varlıkların sürdürülebilirliği için bu çalışmalar bir ağacın kökleri

görevini üstlenmektedir. Bu ağacın köklerinden biri de ortaya konulan tezdır. Tezin konusunu oluşturan çocukların kültürel mirasa duyarlılıklarının kent ve kırsal yerleşim ölçeğinde karşılaştırılması, Batman örneğinde kültürel varlıkların sürdürülebilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu çalışmada, küçük yaşlardan itibaren kültürel varlık ve kültürel miras duyarlılığının olabildiğince erken yaşlarda kazandırılması temel amaçlar arasındadır. Amaca ulaşmak için izlenecek yöntemler ve çalışmalar ihtiyaçlar doğrultusunda belirlenmektedir. Bu doğrultuda, araştırmaya uygun nitel veri analizi ve derinlemesine yüz yüze görüşme tekniği üzerinde durulmaktadır.

İzlenecek yöntemler ve analizler sonucunda ortaya çıkacak verilerin ilgili birimler ve kuruluşlarla paylaşılarak sürdürülebilirlik açısından atılması gereken ortak adımların hayata geçirilmesi hedeflenmektedir. Kültürel mirasın korunmasına ve sürdürülebilirliğine çocukların etkisi göz önünde bulundurulduğunda, yazılan tezin önemi ve çocukların referans alınmasındaki değeri, çocuklarla yapılan diyaloglar ve araştırmalar sonucunda daha net anlaşılmaktadır. Çocuklarda koruma bilincinin oluşturulmasının önemi, kültürel varlıkların kalıcılığı ve yeni nesillere ulaşması açısından son derece önemlidir.

2. ALANAYAZIN TARAMASI

2.1. Kültür

Güvenç'e (2005) göre "kültür" kelimesi farklı anlamlar taşımaktadır. Kültür, bilim alanında uygarlığı, beşerî alanda eğitim sürecinin ürününü, estetik alanda güzel sanatları, maddi (teknolojik) ve biyolojik alanda ise üretme, tarım, ekin, çoğaltma ve yetiştirmeyi ifade etmektedir (Güvenç, 2005, s. 97). Kültür, bir grup insan tarafından paylaşılan inançlar, değerler ve davranışlar bütünü olarak tanımlanmakta olup, toplumlar tarafından benimsenerek hayata geçirilen tutum ve eylemlerden oluşmaktadır (Zarillo, 2004, s. 37). Bu bağlamda, kültürün insanlığın yaşam biçimi olarak toplumsal ve tarihsel bir değer taşıdığı söylenebilir (Gürdoğan vd., 2019, s. 1829).

Haviland (2002), Tylor'dan bahsederken, onun 1871'deki yazısında kültürü "bilgi, inanç, sanat, hukuk, ahlak, adet, gelenek ve toplumun birer ferdi olarak kişinin yaşayarak kazandığı huylar ve kabiliyetler bütünü" olarak tanımladığını belirtmektedir (Haviland, 2002, s. 64). Toplulukların, medeniyetlerin, dinlerin ve bireylerin bir arada geçirdiğı süreçte, herkes tarafından kabul edilen yaşam biçimlerine entegre olmuş somut ve soyut gelenekler, görenekler ve sanatsal yapılar kültürü oluşturmaktadır. Kültür, farklı toplulukların ve toplumların etkileşimi sonucunda, karşılıklı etkileşimle kendi değerlerini katarak zenginleşmeye açık bir yapısı bulunmaktadır. Bu süreçte, zamanla yeni adetler eklenebilir ve farklı topluluklar kültürel yapıya entegre olabilir.

Avrupa Birliği'nin (1994) ocuklara ve kültüre ilişkin konsey sonuçları belgesine göre, kültür, belirli bir döneme kadar tüm Avrupa lkelerinin eğitim sistemlerinde farklı şekillerde yer almıştır. Bu sistemlerin belirgin özelliklerinin yanı sıra, Avrupa'nın temel unsurlarından biri olan kültürel eşitliliğı de yansıttığı vurgulanmaktadır (z ve Güner, 2007, s. 16). Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde olması, bu programlara daha fazla önem verilmesi gerektiğini ve ilgili çalışmaların hızla genişletilmesinin önemini ortaya koymaktadır. Kültürün tanımını kavramak, aynı zamanda kültürel mirasa sahip çıkmayı da beraberinde getirmektedir.

2.2. Kültürel Miras

Kültürel miras kavramı, uzun süre daha çok eski ve gösterişli yapılar veya eserler olarak ele alınmışken, yirminci yüzyıldan itibaren toplumların ortak değeri

olarak anılmaya başlanmıştır. Kültürel miras, “atalarımızdan bize geçmişten kalan, kişisel ve toplumsal olarak kabul edildiği için korumayı seçtiğimiz, insan yaşam tarzının ve davranışlarının eserleri ve ifadeleri” şeklinde tanımlanmaktadır (Hereduc, 2005, s. 12). Zamanla kültürel mirasın kapsamı genişletilmiş; kültürel peyzajlar, endüstri mirası, sözlü gelenekler, toplumsal ritüeller ve oyunlar gibi somut olmayan kültürel miras unsurları da bu kapsamda değerlendirilmiştir (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 212). Taşınır ve taşınmaz, somut ve somut olmayan kültür varlıklarından oluşan kültürel miras, geçmiş yaşama dair tecrübeleri aktaran en somut ve en anlatımlı belgeler arasında yer almaktadır (Gökmen ve Özdemir, 2019, s. 4). Kültürel miras bilinci, bireylerin sahip oldukları kültürel unsurları tanıması, geçmiş ve gelecek kavramlarını anlayarak düşünmesi ve bunları içselleştirmesi olarak tanımlanabilir (İlhan, 2012, s. 33). Kültürel mirasın anlaşılması ve bilinç düzeyi belirli bir yaş kriterine göre şekilleniyor olsa da, bu bilincin çocukluktan itibaren kazandırılması gerekmektedir.

Kültürel miras, içerik açısından insanlar, mekânlar ve çevreler, bilim, teknoloji ve toplum, birey ve toplum ile güç, yönetim ve toplum gibi öğrenme alanlarını kapsayabilmektedir. Kültürel miras, geçmişin yaşam koşullarını yansıtan ve bunları yeni nesillere aktaran, somut ve somut olmayan eserler olarak insanlar tarafından benimsenmiş her türlü yapıtı ve bir topluma ait yaşam biçiminin bütünüdür (Yıldırım ve Çalışkan, 2024, s. 122). Toplumların yaşam biçimlerine bağlı olarak kültürel miras, yalnızca somut olmayan gelenek, görenek, âdet ve örfleri değil, aynı zamanda somut kültürel miras unsurları olan mimari yapıları, süsleme sanatlarını ve yapısal teknikleri de kapsamaktadır. UNESCO’ya göre kültürel miras, geçmişten alınarak yeni kuşaklara aktarılan, toplulukların çevreleriyle, doğayla ve geçmiş etkileşimleriyle bağlantılı olarak sürdürülebilirlik bilinci kazandıran ve kültürel çeşitliliğe ile insan varlığına duyulan saygıya katkı sağlayan bir olgudur (UNESCO, 2017).

2.2.1. Somut kültürel miras

Kültürel miras, geçmişte ve gelecekte yol gösterici bir belge niteliği taşıması nedeniyle ortak değerler içinde değerlendirilmektedir. Şekil, boyut ve yaşanmışlık açısından somut kültürel mirasın korunması, somut olmayan kültürel mirasa kıyasla daha fazla ele alınmakta ve bu doğrultuda çeşitli adımlar atılabilmektedir. Somut

kültürel miras örnekleri incelendiğinde, yapılar, anıtlar, objeler, giysiler, sanat eserleri, kitaplar, makineler, tarihi kentler ve arkeolojik sit alanları gibi unsurların korunması için uygun mekânlar ve koşullar sağlanabilmektedir (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 213). Farklı yaşam biçimleri, dinler, diller ve mimari teknikler göz önünde bulundurulduğunda, yapısal farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin, İslam ülkelerinde cami, medrese ve mescitlerde süsleme sanatında dini etkiler doğrultusunda ağırlıklı olarak bitkisel motifler tercih edilmekte ve bu durum kültürel mirasa yansımaktadır. Ayrıca cami ve mescitlerin kible yönü nedeniyle güneye bakması da yapısal özellikler arasında yer almaktadır. Benzer şekilde, Hristiyanlık'ı benimseyen ülkelerde kiliselerin yaygın olması ve genellikle doğuya yönlendirilmesi, süslemelerde Meryem Ana ve Mesih İsa'yı simgeleyen heykel ve resimlere ağırlık verilmesi gibi unsurlar, bu toplulukların somut kültürel mirasına yansımaktadır. Ambrose ve Pain (2006), yaptıkları araştırmalarda somut ve somut olmayan kültürel miras farkındalığının kazandırılması için uygulanabilecek yöntemler arasında sit alanları, tarihi yapılar, ören yerleri ve müze gezilerini ifade etmektedirler (Ambrose ve Pain, 2006, s. 35).

2.2.2. Somut olmayan kültürel miras

Ulusal ve uluslararası koruma belgelerinde adı geçmeye başlayan somut olmayan kültürel miras, somut kültürel mirasın ayrılmaz bir tamamlayıcısı ve parçasıdır. Korunması gereken kültürel miraslar yalnızca eski yapılar veya objelerden ibaret olmayıp; yöresel gelenekler, kutlamalar, oyunlar, örf ve âdetler, görenekler gibi unsurlar da korunması gereken değerler arasında yer almaktadır. Üsküdar'ın kültürel varlıklarına yönelik yürütülen projede, yalnızca tarihi eserlerin korunmasına odaklanılmamış, aynı zamanda somut olmayan kültürel mirasa yönelik kent hafızasını belgelemek amacıyla sözlü tarih çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Öğrencilere verilen eğitimlerde, kendi çevrelerinde yer alan gelenekler, görenekler, törenler ve hikâyeler gibi somut olmayan kültürel miras unsurları da değerli birer kültürel miras ögesi olarak ele alınmaktadır (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 225).

Somit olmayan kültürel miras, toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin kültürel mirasın bir parçası olarak tanımladığı unsurları kapsamaktadır. Bu miras; temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ile kültürel mekânları içermektedir. Somut olmayan kültürel miras, toplumların yaşam

biçimlerini şekillendiren örf ve âdetlerin zamanla benimsenerek toplumsal yapıya yerleşmesiyle ortaya çıkmaktadır (Akgün vd., 2024, s. 49). Saygı, sevgi, büyüklere hürmet gibi toplumsal değerler ile geçmişten günümüze aktarılan masallar, hikâyeler ve efsaneler de korunması gereken somut olmayan kültürel miraslar arasında yer almaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın nesilden nesile aktarımında dil önemli bir araç işlevi görmektedir. Sözlü anlatımlar ve gelenekler, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve festivaller, halk bilgisi, evren ve doğa ile ilgili uygulamalar, el sanatları geleneği gibi unsurlar bu mirasa örnek teşkil etmektedir (Akgün vd., 2024, s. 52).

2.2.3. Kültürel miras unsurları

Türkiye Cumhuriyeti'nin de katılmayı uygun bulduğu sözleşmede, UNESCO tarafından 16 Kasım 1972'de kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” kapsamında anıtlar, yapı toplulukları ve sitler kültürel miras olarak ele alınmaktadır. Bu sözleşmede, kültürel miras unsurlarına değinilerek bazıları şu şekilde tanımlanmaktadır (Uçar, 2014a, s. 94).

2.2.3.1. Anıtlar

Tarih, sanat veya bilim açısından uluslararası değere sahip olan; mimari, heykeltıraşlık ve resim alanında gerçekleştirilmiş büyük eserler, arkeolojik nitelik taşıyan unsurlar veya yapılar, kitabeler, mağaralar ve benzeri ögeler kültürel miras alanları içerisinde değerlendirilmektedir. Doğal anıtlar ise coğrafi olarak görülmeye değer kaya oluşumları, mağaralar, kaynaklar ve ormanlar gibi doğal varlıklar olarak tanımlanmaktadır. Yani doğal anıtlar, insan eliyle oluşmamış, doğa tarafından belirli bir zaman diliminde şekillenmiş ve insanlar tarafından estetik veya bilimsel açıdan değerli bulunan yeryüzü şekillerini kapsamaktadır. Çok yaşlı ağaçlar, derin mağaralar veya büyük bir şelale doğal anıt olarak nitelendirilebilmektedir. Türkiye, doğal güzellikleri ve anıt ağaçları açısından geniş bir çeşitliliğe sahiptir (Avcı ve Memişoğlu, 2016, s. 106). Türkiye'deki önemli doğal anıtlar arasında Pamukkale Travertenleri, Nemrut Dağı Millî Parkı, Kapadokya, Göreme Tarihi Millî Parkı, Damlataş Mağarası, Cennet ve Cehennem Mağaraları gibi keşfedilmiş doğal güzellikler bulunmaktadır. Ayrıca,

Ölüdeniz ve Van Gölü gibi göller kamp alanı olarak değerlendirilebilirken, Çilo Dağı ve Sat Buzul Gölü de doğal miras örnekleri arasında yer almaktadır (Avcı ve Memişoğlu, 2016, s. 107).

2.2.3.2. Yapı toplulukları

Mimari yapılar, belli bir arazi üzerinde birbirleriyle uyumlu olarak inşa edilen ve bulundukları alan itibarıyla sanat, kültür, tarih ve bilim gibi ulusal ve uluslararası hizmetlere yardımcı olabilen yapılar veya yapı topluluklarıdır (Avcı ve Memişoğlu, 2016, s. 107).

2.2.3.3. Sitler

Tarihsel, estetik, sanatsal veya antropolojik bakımlardan istisnai evrensel değere sahip olan, insan eliyle yapılmış ya da doğanın ve insanın birlikte ortaya koyduğu arkeolojik alanları kapsayan yerler olarak tanımlanmaktadır (Avcı ve Memişoğlu, 2016, s. 107).

2.2.4. Kültürel miras ve eğitim

Koruma bilincinin istenilen seviyeye ulaşmadığı toplumlarda, bu bilinci aşılamanın en etkili yöntemlerinden biri eğitimidir. Avrupa (2014), eğitimin çocukluktan itibaren verilmesi gerektiğini vurgulamakta ve kültürel miras eğitiminin, bireylerde kültürel mirasa yönelik duyarlılığı artırarak koruma ve kullanım dengesini sağlayacağını ifade etmektedir (Avrupa, 2004, s. 62). Bu bağlamda, eğitimin ilkökul seviyesinden itibaren koruma ve kullanım bilinci gözetilerek düzenli ve sistematik bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Alan yazında da açıkça belirtildiği üzere, tarihi ve kültürel mirasların korunmaması ve zarar görmesinin en önemli nedenlerinden biri eğitimin yetersizliği olmuştur. Kültürel miras eğitiminin önemini Halaç (2018) şu şekilde aktarmaktadır: özellikle ilkökul düzeyindeki çocuklara, tarihi ve kültürel mirasın neden ve nasıl korunması gerektiğinin anlaşılır bir biçimde açıklanması büyük önem taşımaktadır (Halaç vd., 2018b, s. 52). Kültürel miras eğitimi, çocuklara oyunlarla ve

tarihi mekânlar aracılığıyla kazandırılmalı; aynı zamanda yaşadıkları yerin tarihi ve bu mekânların geçmişteki işlevleri hakkında bilgi sahibi olmaları sağlanmalıdır.

Kültürel miras konusu, farklı ülkelerin ulusal müfredat programlarında yer almakta ve gezi, gözlem, hikâye anlatımı, drama, tarihi çağlara ait gündelik yaşamın oyunlarla anlatılması ve çalışma kâğıtları ile desteklenmektedir. Özellikle drama, kültürel miras eğitimi kapsamında müzelerde ve miras alanlarında yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (Şimşek ve Kesici, 2012a, s. 3818). Eğitim kurumları, yalnızca eğitim-öğretim faaliyetleri sunan yapılar değil, aynı zamanda bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri, sorunlarla başa çıkabilmeleri, geçmişi öğrenebilmeleri ve kültürel mirası yeni nesillere aktararak geleceği şekillendirebilmeleri için rehberlik eden kurumlardır.

Hayat, dinamik bir değişim süreci içinde bulunmaktadır (Taşdemir, 2018, s. 5). Bireylere, bu hızlı değişimlere uyum sağlayabilen ve yeni gelişmeleri ortaya koyabilen bir eğitim bilinci kazandırmak büyük önem taşımaktadır. Eğitim kurumları, bilgi toplumu olabilmenin gerektirdiği insan potansiyelini yetiştirebilecek nitelikte olmalıdır (Halaç vd., 2018b, s. 52). Bu bağlamda, teorik eğitimin yanı sıra müfredat kapsamında müzeler, ören yerleri ve sit alanları gibi mekânların ziyaret edilmesi, bilginin aktarılması ve yaşatılması açısından büyük önem arz etmektedir. Somut kültürel mirasın korunmasında en temel nokta, bilinçli bireyler yetiştirmektir. Bu doğrultuda, özellikle küçük yaş gruplarındaki öğrencilere (anaokulu, 1, 2 ve 3. sınıflar) yönelik somut kültürel mirasa ilişkin bilinçlendirme programları düzenlenmektedir. Nitekim Yücel (2006) çalışmasında, kültürel mirasın korunmasında eğitimin önemli bir rol oynadığını ve bu bilincin erken yaşlardan itibaren kazandırılması gerektiğini vurgulamaktadır. Günümüzde, başta Almanya olmak üzere bazı Batı ülkelerinde tarih eğitiminin müzelerde gerçekleştirildiği ve anaokullarında kültürel miras kavramının çocuklara öğretildiği ifade edilmektedir (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014, s. 439).

Tarihi mekânların eğitim alanları olarak değerlendirilmesi gerektiğini Karadeniz (2012), günümüz eğitim sisteminde okullar, müzeler ve ören yerleri ile etkileşim hâlinde olan, farklı yaş gruplarına eğitim veren, bireysel ve toplumsal gelişime katkıda bulunan ve toplumsal kalkınmada sorumluluk üstlenen dinamik kurumlar olarak tanımlamaktadır (Karadeniz, 2012, s. 69). Eğitim, bireyin zaman ve mekân içinde kendini ve çevresini anlamasını, kültürel mirası koruyarak geçmiş, bugün ve gelecek arasında anlamlı bir bağ kurmasını sağlamalıdır. Onur (2010), eğitim kurumlarının üstlendiği rolü şu şekilde açıklamaktadır: “Kuşaklar arası anlayış ve empati geliştirme,

müze, ören yerleri, sit alanları, tarihi yapılar ve nesneleri bir yaşam biçimi hâline getirme yöntemi ortaya koyabilen kurumlardır.” Ayrıca, bu kurumların, kültürel mirası yaşatan ve gelecek nesillere aktaran yapılar olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Onur, 2010, s. 29).

Eğitim kurumları, yaşanan çevrenin gözlemlenmesi ve belgelenmesi, geçmişe ve geleceğe yönelik bağ kurulması, anıtsal alanların ziyaret edilmesi gibi oyun ve hayal gücünü içeren çeşitli öğrenme imkânları sunmaktadır (Bülbül, 2016, s. 682). Müzeler, ören yerleri, sit alanları ve tarihi mimari yapılar, eğitime katkı sağlayarak bireylerin geçmiş kültürlerle bağ kurmasına yardımcı olmaktadır. Bu bağlamda, söz konusu alanlar birer sanat hazinesi olarak değerlendirilmektedir (Acer, 2012, s. 141). Öğrenme süreci, bu alanların yerinde ziyaret edilmesiyle mümkün olabileceği gibi, okullarda bu alanlara yönelik teorik bilgiler verilerek de desteklenmektedir. Müzelerin öğrenim sürecine en büyük katkısı, çocuklara yaşayarak öğrenme fırsatı sunmasıdır. Soyut öğrenmenin ötesinde, öğrencilere eserleri dokunarak, hissederek ve inceleyerek keşfetme olanağı tanınması, onların araştırma merakını ve kültürel mirasa yönelik ilgisini artırmaktadır (Seidel ve Kenneth, 1999, s. 59).

Her dönemde, tarihi mekânların kullanım amacına uygun şekilde korunması gerekmektedir. Toplumların yaşadığı coğrafyanın kültürel değerleri konusunda bilinçlendirilmesi ve farkındalık yaratılması büyük önem taşımaktadır. Bu bilinçlenmenin en uygun dönemi ise eğitim-öğretim sürecidir (Gökmen ve Özdemir, 2019a, s. 4). Geçmiş yaşam tarzlarının günümüzle harmanlanmasını sağlamak, kentsel mekânların ve yapıların geçmişteki işlevlerini öğrenmek, farklı dönemlerin kültürü hakkında bilgi sahibi olmak ve bunları gelecek nesillere aktarmak için çağdaş eğitim yöntemleri benimsenmelidir. Tilbury (1995), Sürdürülebilir Kalkınma için Çevre Eğitimi (SKÇE) kapsamında üç farklı çevre yaklaşımından bahsetmektedir. Çevre hakkında eğitimin amacı, insan-çevre ilişkisi hakkında öğrencilere bilgi vermek, neden-sonuç ilişkilerini açıklamak ve öğrencilerin bu konudaki ilgisini artırmaktır. Çevre içinde gerçekleştirilen kültürel eğitim, sınıf dışında yapılan etkinlikler aracılığıyla öğrenci merkezli olmalıdır. Bu tür deneyimsel çalışmalar sayesinde bireylerin çevresel farkındalıklarının gelişmesi ve kültürel çevreye olan ilgilerinin artması hedeflenmektedir. Kültürel çevre için eğitimin temel amacı ise, çevresel açıdan olumlu sonuçlara ulaşmak için ilerleme kaydetmek, bireysel sorumlulukları artırmak ve bireylerin kültürel çevre sorunlarının çözümünde aktif rol almalarını sağlamaktır (Tilbury, 1995, s. 206-207).

Geçmiş nesillerin yaşam tarzları, toplumsal ilişkileri, estetik anlayışları, yapı ve süsleme sanatında ulaştıkları seviyeler gibi birçok önemli bilgi, ancak tarihi yapıların sunduğu verilerle anlaşılabilir. Bu nedenle, geçmiş öğrenmek, deneyimlerden faydalanmak ve bu bilgileri gelecek nesillere örnek bir belge olarak aktarmaktadır (Madran ve Özgönül, 2005, s. 57).

Kültürel miras eğitiminde özellikle müzeler, öğren yerleri ve tarihi mekânlara yapılan geziler ile müzelerde gerçekleştirilen etkinlikler, çocukların eğitim ortamında öğrendikleri bilgileri hayata geçirmelerine ve bu değerlere sahip çıkmalarına olanak tanımaktadır. Öğrencilerin, farklı öğrenme yollarını kullanarak bilgiyi içselleştirmeleri büyük önem taşımaktadır. Her bireyin anlama kapasitesi farklı olduğu gibi, her öğrencinin öğrenme tarzı da farklılık gösterebilmektedir. Kimi öğrenciler görerek, kimileri işiterek, bazıları ise dokunarak öğrenmektedir (Dönmez ve Yeşilbursa, 2014, s. 429). Çocukların oyun yoluyla; dokunma, test etme, tatma, izleme, dinleme ve uygulama gibi tüm duyularını kullanarak aktif bir şekilde öğrendikleri bilinmektedir. Kültürel miras eğitiminde, çocukların öğrenme sürecine etkin katılımını sağlamak amacıyla onları sürece dâhil edecek yöntem ve tekniklerin uygulanması gerekmektedir (Ferguson ve Pye, 2004, s. 18). Koruma bilinci, eğitim sürecinde edinilen bilgilerle desteklenmekte ve bireylerin çevrelerinden, ailelerinden, okullardan ve müzelerden edindikleri bilgilerle bilinçlenmeleri sağlanmaktadır. Bunun yanı sıra yapılan araştırmalar, kültürel miras eğitiminin yalnızca tarih veya sanatla sınırlı kalmayıp, coğrafya, edebiyat, müzik, hatta fizik, kimya ve matematik gibi derslerle entegre edilerek ele alındığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, birçok eğitim programında kültürel miras eğitimi disiplinler arası bir bağlamda değerlendirilmekte ve bu sayede koruma bilinci güçlendirilmektedir (Gökmen ve Özdemir, 2019b, s. 6).

2.2.5. Kültürel mirası koruma nedeni ve önemi

Kültürel mirasın görsel tanığı olan tarihi yapıların korunması, kültürlerin devamlılığı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda gerçekleştirilen eğitimler, çocukların erken yaşlarda kültürel mirasın değerini öğrenmesine ve korunması gerektiğini kavramasına olanak sağlamaktadır (Gökmen ve Özdemir, 2019, s. 6). Bu bağlamda, kültürün insanlığın ortak bir ürünü olarak korunması, uluslararası kuruluşların desteğiyle sağlanmaktadır (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 215). Kültürel mirasın korunması ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir şekilde aktarılması, ancak toplumun

bilinçlendirilmesi ile mümkündür. Özellikle çocuklara ve gençlere kentsel bilincin doğru bir biçimde aktarılması, sahiplenme duygusunun geliştirilmesi ve koruma bilincinin kazandırılması, eğitimlerin düzenli bir şekilde sürdürülmesiyle gerçekleştirilebilmektedir (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 211).

Kültürel miras kapsamındaki tüm değerler, yalnızca belirli bir toplumu ilgilendirmemekte, ulusal ve uluslararası düzeyde kabul görmektedir. Kültürel miras niteliği taşıyan yapılar veya değerler, bölgesel kimliğin ötesine geçerek daha geniş bir kültürel miras anlayışı içinde değerlendirilmektedir. 1972 yılında Dünya Kültürel Mirasları, Dünya Miras Komitesi (DMK) tarafından korunmaya başlanmıştır. Bu değerlerin korunması, yalnızca bölgesel toplulukların sorumluluğunda olmaktan çıkıp evrensel bir öneme sahip olduğu için büyük bir hassasiyet gerektirmektedir. Kültürel miras, geçmişin izlerini taşıyan bir hazine niteliğinde olup, aynı zamanda belge değeri taşıyan kalıntıları barındırdığı için korunmasının zorunluluğu bulunmaktadır (Çengeli ve Gürdoğan, 2019a, s. 1829).

Ülkemizde kültürel mirasın korunması ve yaşatılmasına yönelik olarak, okul çocuklarında farkındalık oluşturmayı amaçlayan çeşitli sivil toplum kuruluşları faaliyet göstermektedir. Bu kuruluşlar arasında Koruma ve Restorasyon Uzmanları Derneği (KORDER), Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD), Kültürel Mirasın Dostları Derneği (KUMİD), Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, Tarihsel Çevre ve Yapı Korumacıları Derneği, Tarihi Kentler Birliği, Türk Tarih Vakfı, Müzeciler Derneği, Arkeologlar Derneği ve Anadolu Sanat Tarihçiler Derneği yer almaktadır (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 215). Bu kuruluşlar, kendi faaliyet alanlarında farklı çalışmalar yürütmekle birlikte, temel hedeflerinin ortak mirasın korunması olduğu görülmektedir.

Türkoğlu ve Sayın (2021), bazı dernek ve kuruluşların amaçlarına yazılarında yer vermektedir. Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı (ÇEKÜL), 1990 yılında vakıf statüsünde kurulmuş olup, doğal ve yapıli tarihi mirasların korunmasını amaçlamaktadır. Vakıf, doğal ve kültürel değerlere sahip çıkılması konusunda yol göstermek ve yerel yönetimlerle iş birliği içinde ortak projeler geliştirmek amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 216). Kültür Bilincini Geliştirme Vakfı, 2003 yılında kurulmuş olup, ortak miras niteliğindeki kültür varlıklarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla toplumsal bilinçlendirme çalışmalarına öncülük etmektedir. Vakfın yürüttüğü “Kültür Karıncaları Projesi”, uluslararası platformda büyük ilgi görmüş ve 2009 yılında "Kültürel Mirasa Duyarlılık

ve Farkındalık Geliştirilmesi-Eğitim" kategorisinde Europa Nostra Ödülü'ne layık görülmüştür (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 216-217).

Kültürel Mirası Koruma Derneği (KMKD), 2014 yılında kurulmuş olup, Anadolu topraklarında yaşamış tüm toplumların kabul ettiği kültürel değerlerin insanlığın ortak mirası olduğu bilincinin yaygınlaştırılmasını amaçlamaktadır. Dernek, ihmal edilen koruma bilincinin gelişmesine katkıda bulunmakta, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olan kültürel mirası belgeleyerek sorunları tespit etmekte ve uygun şartlarda korunmasını sağlamak amacıyla çalışmalar yürütmektedir (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 217). Dünya Mirası Gezgini Derneği, 2010 yılında doğa ve kültür gönüllüleri tarafından kurulmuş olup, UNESCO tarafından Dünya Mirası Listesi'ne alınmış kültür varlıklarının tanıtımını yapmakta ve yeni kültürel mirasların bu listeye dahil edilmesi için girişimlerde bulunmaktadır (Türkoğlu ve Sayın, 2021, s. 217).

Eğitim, farkındalık çerçevesinde ele alındığında, yalnızca yüzeysel bir öğretim süreci olarak değerlendirilmemeli, bireylerin bilinçli eylemler gerçekleştirmesine olanak tanıyan bir süreç olarak görülmelidir. Jensen ve Schnack'a (1997) göre çevresel konulara yönelik farklı yaklaşımlar bulunmaktadır ve bu yaklaşımlar doğrudan eylem ve dolaylı eylem olmak üzere iki kategoriye ayrılmaktadır. Doğrudan eylem, bireylerin çevresel konulara aktif olarak katılımını ifade ederken, dolaylı eylem bireylerin çevresel farkındalık konusunda birbirlerini teşvik etmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Kişilerin çevre koruma süreçlerinde doğrudan rol alabilmesi için öncelikle yeterli deneyime sahip olması gerekmektedir. Aksi takdirde, bireylerden çevre konusunda herhangi bir somut eylem gerçekleştirmesi beklenememekte ve bu durum anlamını yitirebilmektedir (Jensen ve Schnack, 1997, s. 170-175). Bu bağlamda, kültürel mirasın korunmasına yönelik çalışmalar yürütülmeden önce, bireylerin kültür varlıkları hakkında bilgi sahibi olmaları ve bu doğrultuda hareket etmeleri gerekmektedir. Korunması gereken kültür varlıkları, yerinde korunması gereken taşınmaz kültür varlıkları ve taşınabilir kültür varlıkları olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Her iki kategoride de koruma sürecinin bilinçli bir şekilde yürütülmesi, kültürel mirasın sürdürülebilirliği açısından büyük önem taşımaktadır.

2.2.6. Taşınabilir kültür varlıkları

Bir veya birden fazla bilim dalına hitap edebilen; sanatsal, sosyal, kültürel, teknik, bilimsel, jeolojik, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, arkeoloji ve sanat

tarihi açısından belge değeri taşıyan, ilmî özelliklerini yansıtan her türlü taşınabilir nitelikteki kültür ve tabiat varlığı, taşınır kültür varlığı olarak kabul edilmektedir (Zarillo, 2004, s. 37).

Sayın Erdal, “Müzelerimizde sergilenen taşınır arkeolojik ve etnografik kültür varlıklarının bozulma sebepleri ve koruma (konservasyon) metotları” üzerine yaptığı çalışmada, taşınabilir kültür varlıklarının kullanım amacına göre farklı malzeme ve maddelerden yapılabileceğini belirtmektedir. Yapımında kullanılan malzemeye bağlı olarak, bu varlıkların organik veya inorganik maddelerden üretildiği ifade edilmektedir (Erdal, İstanbul Merkez Laboratuvarı Müdürü).

2.2.6.1. Organik maddelerden yapılmış taşınır kültür varlıkları

Organik maddeler, bitkiler ile hayvan ve insan kaynaklı malzemelerden elde edilen materyallerden oluşmaktadır. Kemik veya fildişi kullanılarak yapılan aletler, takılar ya da süs eşyaları; süs eşyası olarak tasarlanmış yumurta kabukları; deri ve dokuma ile yapılan giysiler ve diğer küçük eşyalar; bez, papirüs, parşömen ve kâğıt gibi yazı yazma zeminleri; belgeler, tablolar, ikonalar; ağaç veya ahşaptan yapılmış heykeller ve heykelcikler; mimari elemanlar, mobilyalar, silahlar; hasır, sepet, tarım veya teknoloji aletleri gibi ürünler taşınabilir kültür varlıkları arasında değerlendirilmektedir (Tuncel ve Altuntaş, 2020b, s. 135).

2.2.6.2. İnorganik maddelerden yapılmış taşınır kültür varlıkları

İnorganik maddelerden yapılan eserler, temel olarak taş, metal ve toprak kökenli materyallerden oluşmaktadır. Taş kaynaklı eserler arasında çakmak taşı ve obsidyen gibi malzemelerden üretilmiş aletler, öğütme aletleri, süs eşyaları, mühürler, heykeller, idoller ve mimari süslemeler örnek olarak verilmektedir.

Camdan yapılan eserler ise süs eşyaları, mutfak ve sofras eşyaları, şişeler ve kavanozlar gibi çeşitli objeleri içermektedir. Metal eserler arasında ise demir, bakır, bronz, altın ve gümüş gibi metallerden üretilmiş eşyalar; mızraklar, kılıçlar, kalkanlar, baltalar, çekiçler, sikkeler, kaplar, ziynet eşyaları, mimari elemanlar, heykeller ve çanak çömlek gibi ürünler bulunmaktadır (Tuncel ve Altuntaş, 2020c, s. 136).

2.2.7. Taşınmaz kültür varlıkları

Taşınmaz kültür varlıkları, tarihsel, kültürel ve sanatsal değere sahip olup, bulunduğu alanla bütünleşen ve taşınması mümkün olmayan yapılar ile arkeolojik kalıntılardan oluşmaktadır. Bu varlıklar, ait oldukları dönemin sosyal, dini, ekonomik ve teknolojik yapısını yansıtmaktadır. Bu bağlamda geçmişten günümüze miras kalan önemli unsurlar olarak görülmektedirler. Taşınmaz kültür varlıkları, mezarlıklar, sivil mimari, dini mimari, askeri yapılar ve endüstriyel mimari gibi çeşitli kategorilere ayrılmaktadır.

2.2.7.1. Mezarlıklar

Mezarlıklar, geçmiş medeniyetlerin ölüm ve ölü gömme ritüellerine dair önemli ipuçları sunan yapılardır. Bu kapsamda kaya mezarları, tümülüsler, nekropoller, mezar anıtları ve türbeler, farklı dönemlerin gömü geleneklerini yansıtan taşınmaz kültür varlıkları arasında yer almaktadır.

2.2.7.2. Sivil mimari

Sivil mimari, toplumların gündelik yaşamına ve kamusal alanlarına yönelik inşa edilmiş yapıları içermektedir. Höyükler, antik kentler, ören yerleri, akropoller gibi tarihî yerleşim alanlarının yanı sıra, tiyatrolar, gymnasiumlar, kervansaraylar, hanlar, hamamlar, medreseler, kümbetler, saraylar, köşkler, evler, yalılar, konaklar gibi yapılar bu kategori içerisinde bulunmaktadır. Ayrıca çeşmeler, sebiller, imarethaneler, darphaneler, şifahaneler, tekke ve zaviyeler, arastalar, bedestenler ve kapalı çarşılar gibi yapılar da sivil mimarinin önemli taşınmaz kültür varlıkları arasında yer almaktadır.

2.2.7.2. Dini mimari

Dini mimari yapılar, farklı inanç sistemlerine hizmet eden ve ibadet amacıyla inşa edilen mekânlardır. Bu bağlamda tapınaklar, kutsal alanlar, bazilikalar, kiliseler, camiler, mescitler, musallalar, namazgâhlar, sunaklar, sinagoglar ve manastırlar, dini mimari örnekleri arasında bulunmaktadır.

2.2.7.3. Askerî mimari

Askerî mimari yapılar, savunma ve stratejik amaçlarla inşa edilen yapılardır. Kaleler, hisarlar, burçlar, surlar, tarihî kışlalar, tabyalar ve istihkâmlar gibi yapılar, geçmişten günümüze askerî savunma sistemlerini yansıtmaktadır. Ayrıca, bu yapılarda yer alan sabit silahlar da korunması gereken taşınmaz kültür varlıkları arasında yer almaktadır.

2.2.7.4. Endüstriyel mimari

Üretim, ulaşım ve ticaret alanlarında kullanılan yapıları içermektedir. Değirmenler, zeytinyağı ve şarap işlikleri, tersaneler, rıhtımlar gibi üretimle ilişkili yapılar bu kategoride bulunmaktadır. Bunun yanı sıra, resimli mağaralar, kitabeler, köprüler, su kemerleri, su yolları, sarnıçlar, kuyular, tarihî yol kalıntıları, mesafe taşları, eski sınırları belirten delikli taşlar, dikili taşlar, sandukalar, steller, freskler, kabartmalar ve mozaikler, endüstriyel ve kamusal işlevleriyle geçmişin teknolojik ve kültürel birikimini günümüze taşıyan taşınmaz kültür varlıkları arasında yer almaktadır.

2.2.8. Uluslararası kültürel miras

Uluslararası platformda, gençlere yönelik kültürel miras bilincinin aşılınması ve bu bilincin gelecek kuşaklara aktarılması amacıyla çeşitli eğitim programları ve kültürel etkinlikler düzenlenmektedir. Ulusal düzeyde de benzer çalışmalar yürütülmekle birlikte, uluslararası kuruluşlar bu alanda daha yoğun ve kapsamlı faaliyetler gerçekleştirmektedir. UNESCO, gençlerde kültürel miras bilincini oluşturmak amacıyla “Dünya Mirası Eğitim Programları” düzenlemekte olup, bu programların temel amacı gençleri ulusal ve uluslararası ölçeklerde koruma faaliyetlerine dâhil etmek ve bu doğrultuda yenilikçi ve etkili eğitim yaklaşımları geliştirmektir.

Avrupa Konseyi, ICCROM, ICOMOS ve ICOM-CECA gibi kuruluşlar, kültürel mirasın korunması ve bu bilincin yaygınlaştırılması amacıyla çeşitli eğitimler, seminerler ve farkındalık çalışmaları yürütmektedir (Uçar, 2014b, s. 9). UNESCO, “Dünya Mirası Anlaşması” çerçevesinde gençler arasında farkındalık yaratmayı hedeflerken, aynı zamanda eğitimciler, koruma uzmanları, çevre bilimcileri ve diğer paydaşlar arasında yeni bir iş birliği ortamı oluşturmaktadır. Kültürel miras eğitimine

yönelik olarak öğretmenler ve akademisyenler için kitaplar hazırlanmakta, forumlar düzenlenmekte ve diğer uluslararası kuruluşlarla ortak çalışmalar yürütülmektedir.

UNESCO tarafından 16 Kasım 1972 tarihinde kabul edilen “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme”, Türkiye’de 14.04.1982 tarihli ve 2658 sayılı Kanun ile uygun bulunmuş; 23.05.1982 tarihli ve 8/4788 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylanarak, 14.02.1983 tarihli ve 17959 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır (Uçar, 2014c, s. 93-94). 1972 Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunması Sözleşmesi kapsamında oluşturulan ve Dünya Mirası Komitesi (DMK) tarafından belirlenen Dünya Mirası Listesi’nde toplam 1199 miras alanı bulunmaktadır. Bu alanların 933’ü kültürel, 227’si doğal ve 39’u karma (doğal ve kültürel) miras olarak sınıflandırılmıştır. Türkiye, bu listede 19’u kültürel, 2’si karma olmak üzere toplam 21 miras alanı ile yer almaktadır (Bak. Tablo 2.1) (Gökmen ve Özdemir, 2019b, s. 6).

Tablo 2.1: Türkiye’de bulunan UNESCO kültürel miras listesindeki eserlerin il ve miras listesine girdiği tarihler.

Sıra	Kültürel Miras	İl	Tarih
1	Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası	(Sivas)	1985
2	İstanbul’un Tarihi Alanları	(İstanbul)	1985
3	Göreme Millî Parkı ve Kapadokya	(Nevşehir)	1985
4	Hattuşa: Hitit Başkenti	(Çorum)	1986
5	Nemrut Dağı	(Adıyaman)	1987
6	Hieropolis-Pamukkale	(Denizli)	1988
7	Xanthos-Letoon	(Antalya-Muğla)	1988
8	Safranbolu Şehri	(Karabük)	1994
9	Truva Arkeolojik Alanı	(Çanakkale)	1998
10	Edime Selimiye Camii ve Külliyesi	(Edirne)	2011
11	Çatalhöyük Neolitik Alanı	(Konya)	2012
12	Bursa ve Cumalıkızık: Osmanlı İmparatorluğunun Doğuşu	(Bursa)	2014
13	Bergama Çok Katmanlı Kültürel Peyzaj Alanı	(İzmir)	2014
14	Diyarbakır Kalesi ve Hevsel Bahçeleri Kültürel Peyzajı	(Diyarbakır)	2015
15	Efes	(İzmir)	2015
16	Anı Arkeolojik Alanı	(Kars)	2016
17	Aphrodisias	(Aydın)	2017
18	Göbekli Tepe	(Şanlıurfa)	2018
19	Arsilantepe Höyüğü	(Malatya)	2021
20	Gordion	(Ankara)	2023

Tablo 2.1 (Devamı)

21	Anadolu'nun Orta Çağ Dönemi Ahşap Hipostil Camileri (Konya-Eşrefoğlu Camii, Kastamonu-Mahmut Bey Camii, Eskişehir-Sivrihisar Camii, Afyon-Afyon Ulu Camii, Ankara-Arslanhane Camii)		2023
----	---	--	------

Bu sözleşmenin kabul edilmesiyle birlikte, kültür varlıklarının tanıtımı için eğitim programları oluşturulmaya başlanmıştır. Bu konuda Türkiye’de meslek odaları, sivil toplum örgütleri, vakıflar ve müzeler gibi çeşitli kurum ve kuruluşlar, doğal ve kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalık yaratmak amacıyla çalışmalar yürütmektedir (Uçar, 2014c, s.94-99).

2.2.9. Çocuk ve kültürel miras

Doğumdan ergenliğe kadar olan süreçte, yani 0 ile 18 yaş arasındaki bireyler, toplumlar tarafından çocuk olarak kabul edilmektedir. 18 yaş, bireyin yetişkinlik dönemine adım attığı bir yaş olarak değerlendirilmektedir (Pembecioğlu, 1997, s. 253). Başka bir perspektiften bakıldığında, çocuk, bebeklikten ergenliğe geçiş sürecinde bulunan ve gelişim dönemini sürdüren birey olarak tanımlanmaktadır. Çocukluk, bilgiye açık olmayı, gelişme çabasını sürdürmeyi, öğrenmeye ihtiyaç duymayı ve oyun aracılığıyla büyümeyi ifade etmektedir (Polat, 2001, s. 62). Birleşmiş Milletler’in tanımına göre de 0-18 yaş arasındaki bireyler çocuk olarak kabul edilmektedir (Birleşmiş Milletler [BM], 1989).

Okul ve öğretmen rolü, öğrencileri kendi ulusal kimliklerini, kültürlerini, sosyal, ahlaki ve manevi miraslarını korurken, aynı zamanda farklı kültürler hakkında bilgi edinmeye teşvik etmek üzerine kuruludur. 2018 Sosyal Bilgiler Ders Programı incelendiğinde, bazı başlıklar altında kültürel miras konularına yer verildiği görülmektedir (Tuncel ve Altuntaş, 2020d, s. 129). Çocuklarda tarih bilinci oluşturmanın ve kültürel miras anlayışını kazandırmanın en etkili yollarından biri, tarihî değere sahip yerlere yapılan ziyaretler olarak görülmektedir. Tarihî mekânlar, çocukların dokunabileceği, görebileceği ve hissedebileceği kadar somut ve gerçek olduğundan, tarih bilincinin gelişmesine doğrudan katkı sağlamaktadır. Geçmişin bir

aynası niteliğindeki bu yerler, çocuklarda tarih bilinci oluşturmada en etkili araçlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Gökkaya ve Yeşilbursa, 2009, s. 484).

Örneğin, programın amaçlar bölümünde milli ve manevi değerlere vurgu yapılmaktadır. Perspektif bölümünde, milli değerlerin toplumumuzun milli ve manevi kaynaklarından beslenen, geçmişten günümüze ulaşan ve geleceğe aktarılacak olan öz mirasımız olduğu belirtilmektedir. Değerler bölümünde, değerlerin köklü gelenekler ve yaşanmışlıklar içinde gelişerek bugüne ulaştığı ve yarınlara taşınacağı vurgulanmaktadır. Yetkinlikler başlığı altında kültürel farkındalık ve ifade yetkinliği yer almakta olup, özel amaçlar bölümünde ise milli bilince sahip bireyler yetiştirme hedefi üzerinde durulmaktadır (Tuncel ve Altuntaş, 2020d, s. 129).

Yaşanılan şehrin bilinmesi, çocuklarda kültürel mirasa yönelik farkındalık oluşturulmasında ve miras ile koruma kavramlarının öğretilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Öğrenme süreçlerindeki değişimle birlikte, kültürel miras alanları ve tarihî mekânlar, miras eğitimi açısından yeni öğrenme ortamları olarak değerlendirilebilmektedir (Şimşek vd., 2013b, s. 107-108). Bu nedenle, yaşanılan çevrenin zenginliklerinin öğrenilmesi, bu konuda farkındalık yaratılması ve korunmasına katkıda bulunulması, eğitim amaçları arasında öncelikli olarak ele alınmalıdır. Çocuklara tarih bilinci kazandırmak ve kültürel varlıkların korunarak gelecek kuşaklara aktarılmasının önemini öğretmek gerekmektedir (Türkteki, 2021, s. 451). Bu kapsamda, arkeolojik alanların eğitime katkısı değerlendirilmelidir. Çorum Boğazköy ve Diyarbakır Çayönü yerleşimlerinde çocuklara yönelik gerçekleştirilen sergileme ve düzenleme çalışmaları, bu alandaki başarılı uygulamalara örnek teşkil etmektedir. Daha sonraki yıllarda, Troya, Çatalhöyük, Aşağıpınar, Kanlıgeçit, Aktopraklık, Aşıklı Höyük, Güvercinkayası, Arslantepe ve Yeşilova gibi projeler de benzer çalışmalara dâhil edilmiştir (Karul, 2018, s. 183). Bu projeler kapsamında, özellikle çocuklar için özel eğitim alanları oluşturulmuştur. Arkeoloji alanında yürütülen bu çalışmalar, diğer kültürel varlıkların korunmasına yönelik bilinçlendirme faaliyetlerinin yaygınlaştırılması için önemli bir zemin oluşturmaktadır (Türkteki, 2021, s. 451).

Çocuklara kültürel miras bilincinin kazandırılması, onların yaşadıkları toplumun geçmişini tanımlarını sağlamakta ve kendilerini bütünün bir parçası olarak hissetmelerine katkıda bulunmaktadır. Çocukların, geçmiş yaşantıları zihninde canlandırmasının yanı sıra, arkeolojide kullanılan yöntemler sayesinde mantıksal düşünme ve araştırma becerilerini geliştirmeleri de desteklenmektedir (Black, 2001, s.

104). Bir ülkenin sahip olduğu tarihî ve arkeolojik mirasa sahip çıkması, bu mirası koruması ve gelecek nesillere aktarması, ancak eğitim sistemine kültürel miras bilincinin entegre edilmesi ile mümkün olmaktadır (Türkteki, 2021, s. 452).

Arkeoloji uygulama alanında, kazı teknikleri ile ilgili uygulamalı derslerin yanı sıra eğitim seminerleri, çeşitli atölye çalışmaları ve çocuklara yönelik uygulamalı arkeoloji etkinlikleri de gerçekleştirilmektedir. Restorasyon, koruma ve onarım teknikleri kapsamında, yerinde koruma, restorasyon öncesi koruma ve onarım alanlarında kültürel mirasın yaşatılmasına yönelik bilinçlendirme eğitimleri verilmesi, çocuklara uygun ders müfredatlarının oluşturulması olumlu sonuçlar doğuracaktır. Nitekim, arkeoloji uygulama alanları oluşturulmuş ve eğitimler uygulamalı yöntemlerle vermeye başlanmıştır (Türkteki, 2021, s. 453-454).

Çocukların belli yaş gruplarına göre farklı algılama kapasiteleri bulunmaktadır. Ortaokul dönemindeki çocuklar, geçmişteki yaşam koşullarını, kültürel yapılarını ve kültürel miras unsurlarını kavrayabilmektedir. 10-15 yaş aralığındaki çocuklar, kültürel gelişimi analiz edebilmekte ve geçmiş ile günümüz şartlarını kıyaslayarak kültürel ve estetik değerleri anlamaya başlamaktadır. Bu süreçte, kültürün zaman ve mekâna göre değiştiğini öğrenerek, Türk kültürünün temel unsurlarını tanıma becerisi kazanmaktadırlar. Kültür ve kültürel miras toplumlara göre farklılık göstermekle birlikte, her toplumun kendine özgü bir kültürel yapıya sahip olduğu bilgisine ulaşmaktadırlar. Daha ileri yaşlarda, toplulukların gelenekleri, kültürleri, edebiyatları, mimarileri ve güzel sanatları hakkında daha detaylı bilgilere erişebilecekleri gibi, aynı zamanda siyasi ve tarihî deneyimleri fark ederek kültürel mirasın önemini bilincine varabilmektedirler (Taşdemir, 2015, s. 3).

Çocuklara yönelik farkındalık kazandırmaya yönelik projeler arasında, “Ben Bir Kaşifim, Yaşadığım Kenti Keşfediyorum” isimli çalışma, çocukların yerel kültürel miras ve çevresel değerler konusunda farkındalık kazanmalarını amaçlamaktadır. Benzer bir çalışma olarak, yerel kültürel mirasın öğretilmesine yönelik yapılan “Akdeniz’de Tarih Öncesi Eğitim, Öğretim ve Planlama” projesi, Avrupa Birliği ve Euromed Heritage tarafından desteklenen “Çatalhöyük Çocuk Yaz Arkeoloji Atölyeleri” kapsamında yürütülmüştür. Bu proje, çocuklarda kültür varlıklarını koruma bilinci ve sahiplenme duygusunun geliştirilmesini hedeflemektedir (Gülay ve Gökmen, 2015, s. 65-68). Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kültürel miras kavramlarının tüm toplumların ortak değerleri olduğu bilincinin çocuklara kazandırılması büyük önem taşımaktadır. Çocuklara, geçmişin birikimleri ile geleceğin şekillendiği ve bu

şekillenmenin sonucunda toplumların refah ve mutluluğa ulaşabileceği öğretilmelidir. Kültür ve kültürel miras, bireylerin kimlik algısı, öz saygısı ve toplumsal aidiyet duygusu açısından önemli bir yere sahiptir. Bu durum, sadece refah içinde yaşayan toplumlar için değil, aynı zamanda az gelişmiş toplumlar için de büyük bir önem arz etmektedir (World Bank, 1999, s. 5).

3. YÖNTEM

3.1. Amaç

Tezin temel amacı, kent ve kırsal alanlarda yaşayan çocukların kültürel miras farkındalığını ölçmektir. Daha geniş bir çerçevede, çocukların kültürel mirasa ilişkin algılarını belirlemek ve bu algılardaki ortak ve farklı yönleri ortaya koymak hedeflenmektedir. Tezin alt amaçlarından biri, kent ve kırsal bölgelerde yaşayan çocukların yaşam koşullarının kültürel miras farkındalıkları üzerindeki etkisini incelemektir. Araştırmanın bir diğer alt amacı, 10-13 yaş aralığındaki ortaöğretim düzeyinde eğitim alan çocuklardan elde edilen bilgilerin kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşlarıyla paylaşılmasıdır. Bu bilgilerin, kültürel mirasın korunmasına yönelik sosyal sorumluluk projelerine kaynak teşkil edeceği öngörülmektedir.

Araştırmacının, farklı kültürel miras alanlarında restoratör olarak çalışması, tezin amacını belirlemede önemli bir kriter olmuştur. Araştırmacı, çalıştığı çeşitli alanlarda sahayı ziyaret eden yerel halktan, “Biz çocukken buralara gelirdik, taş atardık ve yapıları tahrip ederdik.” gibi ifadeler duymuştur. Bu tür gözlemler, kültürel miras bilincinin erken yaşlarda kazandırılmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, çocukluk döneminde kazanılan farkındalık sayesinde, yerel halkın kültürel miras alanlarına karşı daha duyarlı ve özenli davranabileceği, ayrıca koruma ve kullanma dengesini daha bilinçli bir şekilde gözetebileceği düşünülmektedir. Kent ve kırsal alanlarda kültürel miras farkındalığının hangi yönde ilerlediğini belirlemek, araştırmacının motivasyonu ile ortaya çıkan temel sorulardan biridir. Araştırmacının saha deneyimleri, tezin amacının belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır.

3.2. Yöntem

Tez konusuna bağlı olarak araştırma metodunun belirlenmesi ve bu kapsamda izlenecek yol haritasının ortaya konulması süreci olarak belirlenmiştir. Daha geniş bir ifadeyle, konuya ilişkin literatür taramasının yapılması, nitel ve nicel analiz metodlarının belirlenmesi, uygulanacak anket, görüşme ve gözlem gibi tekniklerin seçilmesi ve son olarak toplanan veriler üzerinde kullanılacak analiz türlerinin belirlenmesi bu sürecin temel bileşenleridir.

Bu araştırmada, konu belirlendikten sonra ilgili alan yazın taraması gerçekleştirilmiştir. Alan yazında, çocukların kültürel miras farkındalığını ölçmek için Taşdemir (2018) tarafından yazılan “Ortaokul Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Metinlerinin Kültürel Mirasa Duyarlılık Değeri Açısından İncelenmesi” başlıklı yüksek lisans tezinde nitel araştırma yönteminin kullanıldığı görülmektedir (Taşdemir, 2018). Nitel araştırma yöntemi, gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi teknikler aracılığıyla verilerin doğal ortamda bütüncül bir şekilde ortaya konmasını sağlayan bir araştırma tekniği olarak bilinmektedir (Byk, 2017, s. 25).

Halaç ve arkadaşları (2018) tarafından gerçekleştirilen Mardin merkez ve Kızıltepe’deki ortaokul ğrencilerinin tarihî ve kültürel mirasın tanınması ve korunmasına yönelik farkındalıklarını ölçmeye yönelik araştırmada, hem nitel hem de nicel araştırma yöntemlerinden yararlanıldığı görülmektedir (Halaç vd., 2018, s. 52). Sevigen (2021) ise sosyal bilgiler ğretiminde müze eğitimi uygulamalarının, öğrencilerin somut kültürel mirasa ve derse yönelik tutumları ile süreç hakkındaki görüşlerine etkisini inceleyen bir karma yöntem araştırmasında, ön test ve son test uygulayarak nicel araştırma yöntemini kullanmıştır (Sevigen, 2021, s. 1).

Benzer araştırmalarda nitel ve nicel olmak üzere iki farklı araştırma yönteminin kullanıldığı görülmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın amacı doğrultusunda uygun yöntemin belirlenmesi, verilerin güvenilirliği ve geçerliliği açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

3.2.1. Araştırmanın yöntemi

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, genellikle gözlem, görüşme, doküman analizi ve söylem analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı ve insana ilişkin algı ve olayların, sosyal gerçeklik içinde ve doğal ortamında derinlemesine incelenmesine dayanan bir araştırma türüdür. Ayrıca, nitel araştırma, farklı disiplinleri bir araya getiren bütüncül bir bakış açısına da sahiptir (Baltacı, 2019, s. 370). Bu araştırmada, nitel araştırma metodunun seçilme nedenleri aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır:

- Araştırmanın evreni, 10-13 yaş arası ortaöğretim düzeyinde eğitim alan çocuklardan oluşmaktadır. Bu ocuklarla sohbet havasında gerçekleştirilecek görüşmeler, konunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır. Çünkü araştırmacı,

çocuklara örnek açıklamalar sunarak konuyu daha anlaşılır bir şekilde ifade etme imkânına sahip olacaktır.

- Araştırmacının, görüşmeler sırasında çocukların jest ve mimiklerini gözlemleyebilmesi, onların konuya dair algılarının daha bütüncül bir perspektiften ele alınmasını mümkün kılacaktır.
- Bir diğer neden, kent ve kırsal bölgelerde yaşayan çocuklardan veri toplanmasının amaçlanmasıdır. Nitel araştırma yöntemi, çocukların yaşam koşulları, sosyo-kültürel ve ekonomik çevreleri hakkında detaylı bilgi edinmeyi mümkün kılmaktadır. Böylece, verilerin doğal ortamında ve ait olduğu sosyal gerçeklik içinde değerlendirilmesi sağlanacaktır.
- Ayrıca, araştırmaya dâhil edilen çocukların (katılımcıların) sayısının sınırlı olması, çocukların algılarının detaylı olarak analiz edilmesi açısından nitel araştırma yönteminin daha uygun olduğu sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Nitel araştırma yönteminde, veriler üç farklı şekilde elde edilmektedir.

Araştırmacılar genellikle üç tip veri seti üzerinde çalışmaktadır:

- Birinci veri seti, araştırmanın yapıldığı doğal çevre, sosyal yaşantı, demografik ve fiziksel özellikler gibi doğa ve çevreyi ele alan unsurları kapsamaktadır (Strauss ve Corbin, 1990; Baltacı, 2019a, s. 370).
- İkinci veri seti, araştırma sürecinde veya öncesinde yaşanan olay ve olguları içermektedir (Patton, 1990; Baltacı, 2019b, s. 370).
- Üçüncü veri seti, araştırılan olay ve olgunun algılanma biçimine odaklanmaktadır. Bu bağlamda, araştırma sürecinde gerek araştırmacının gerekse araştırılan olay ve olgularda meydana gelen içsel değişimler, çatışmalar ve psikosomatik tepkiler analiz edilmektedir (Morgan ve Smircich, 1980; Baltacı, 2019c, s. 370).

Bu bağlamda, nitel araştırma yöntemi, çocukların kültürel miras farkındalığını ve algılarını derinlemesine incelemeye olanak sağladığı için bu araştırmada en uygun yöntem olarak tercih edilmiştir.

3.2.2. Görüşme yapılacak kişilerin seçimi

Yaş kriterlerinin seçilmesindeki en önemli sebeplerden biri, kültür varlıklarını korumak ve geç kalmamak için erken adım atmaktır. Çocukluktan itibaren aşılması

gereken kültür varlıklarını koruma bilinci, büyüklere verilmek istendiğinde artık geç kalınmış olacaktır. Bu nedenle, çocukların öğrenme potansiyelinin uygun olduğu yaş döneminden itibaren gerekli adımların atılması gerekmektedir. Bu yaş kriteri, ilkokul çağındaki 10-13 yaş grubundan başlayıp üniversite bitene kadar devam etmelidir. Öz ve Güner (2007) araştırmalarında, bu eğitimin anaokulundan itibaren başlaması gerektiğini, Birleşmiş Milletler raporunun 1994 yılındaki sonucuna bağlayarak dile getirmektedir (Öz ve Güner, 2007, s. 16). Avcı (2014) ise yazdığı tezde, 10-13 yaş ölçütünün seçilme nedenini, bu yaş grubundaki çocuklarla sohbet etme imkânının daha yüksek olması olarak belirtmektedir (Avcı, M. 2014b, s. 106).

Bu bağlamda, veriler kırsal alan için Batman ili Beşiri ilçesine bağlı Ayrancı köyünde 10 ile 13 yaş aralığında 12 erkek ve 2 kız çocuğu ele alınmaktadır. Kent için ise Batman kent merkezinde yine 10 ile 13 yaş grubundaki 10 erkek ve 4 kız çocuktan oluşmaktadır. Yapılan araştırma evreninde erkek katılımcı sayısının fazla olmasının sebepleri, kırsalda belirlenen yaş grubundaki katılımcı sayısının düşmesi, kız katılımcı bulunmasındaki zorluklar ve bulunanların ailelerinden müsaade alınamaması ile sınırlı kalmıştır. Kent merkezindeki katılımcı sayısının sınırlı kalmasındaki etki ise, kırsaldaki katılımcılar göz önünde bulundurularak katılımcı dağılımında oransal eşitliğin sağlanması için yaklaşık oranlar ele alınmasından kaynaklanmaktadır.

3.2.3. Evren ve örneklem

Evrenin belirlenmesinde, çocukların yaşam koşullarının kırsal ve kentsel alanlarda farklılık göstermesi, eğitim-öğretim olanaklarının çeşitliliği, sosyalleşme ve kültürel mirasa erişim imkânlarının değişkenlik göstermesi, kent ve kırsalda düzenlenecek etkinliklerin farklı koşullarda gerçekleşmesi gibi unsurlar göz önünde bulundurulmuştur. Bu faktörlerin çocukların yaşamlarına olan etkilerini anlamak ve kültürel miras farkındalıklarını ölçmek amacıyla evren, kırsal ve kentsel alanlar olarak belirlenmiştir.

Batman ilinin araştırma alanı olarak seçilme nedenlerinden biri, kültürel miras alanlarına yönelik tahribatların Batman'a bağlı Hasankeyf ilçesinde meydana gelmesidir. Bunun yanı sıra, araştırmacının Batman Üniversitesi'nde yüksek lisans yapıyor olması da bu seçimi etkileyen önemli faktörlerden biri olarak görülmektedir. Batman ili Beşiri ilçesine bağlı Ayrancı köyünün seçilme nedeni, 2012 yılından itibaren temizlik çalışmalarıyla başlayan ve restorasyon çalışmalarıyla devam eden, bölgesel

olarak büyük bir öneme sahip Mor Kuryakos Manastırı'nın bu bölgede bulunmasıdır. Araştırmanın örneklemini, Batman kent merkezi ile Batman ili Beşiri ilçesine bağlı Ayrancı köyünde ikamet eden 10-13 yaş aralığındaki çocuklar oluşturmaktadır.

3.2.4 Görüşme formun oluşturulması

Görüşmede sorulan sorular, tarihi ve kültürel mirasın korunmasına yönelik bilinçlilik düzeylerini belirleyecek şekilde geliştirilmiştir. Bu sorular, çocukların hem kültür varlıklarının geçmişi hakkında hem de güncel dönemle ilgili bilgilerini ölçmeye yöneliktir. Cevabı aranan en önemli sorular, kültürel miras, kültür varlıkları ve geçmişin izlerinde nelerin önem taşıdığı üzerinedir. Bu temellerden yola çıkarak sorulacak soruların taslakları hazırlanmıştır.

3.2.4.1 Çocuklara Görüşme Sırasında Sorulan Sorular;

Soru 1) Kültürel varlıkları nedir, kültür varlıkları hakkında ne biliyorsun, neler kültür varlığı olabilir?

Soru 2) Kültürel miras nedir, nereden öğrendin?

Soru 3) Çevrenizde bildiğin, gördüğün, duyduğun kültür varlıkları var mı, örnek verebilir misiniz?

Soru 4) Rafadan Tayfa Göbeklitepe'yi izledin mi, Göbeklitepe ile ilgili ne biliyorsun?

Soru 5) Eski eserler tarihi camiler, saraylar, kiliseler ilgini çekiyor mu? Daha önce nereleri gezdin ya da gördün?

Soru 6) Sence müze nedir?

Soru 7) Herhangi bir yerde müze gezdin mi, gezdiysen neler gördün, eğer gezmediyse sence müzede neler olabilir? Müze nasıl bir yer, gezmek ister misin?

Soru 8) Sence kültür varlığı neden önemlidir?

Soru 9) Kültür varlıkları nasıl korunur?

Soru 10) Mesela tarihi bir cami yıkılmışsa bu eserin tekrar yapılması onarılması önemli mi?

Soru 11) Geçmişte çocukların oynadıkları oyunlarını merak ediyor musun? Sen arkadaşlarınla hangi oyunları oynuyorsun?

Soru 12) Büyüklerin kullandığı eski eşyalar ilgini çekiyor mu?

Soru 13) Bizim kültürümüzde en önemli geleneğimiz nedir? Sen hangi gelenekleri biliyorsun?

Soru 14) Sence eski insanlar nasıl yaşardı? Gözlerini kapatıp hayal edebilir misin?

3.2.5. Görüşmelerin gerçekleştirilmesi

Görüşme yapılacak örneklem evreni ve görüşme formları hazırlanarak, Batman Üniversitesi Etik Kurulu'nun olumlu kararı alındıktan sonra, belirlenen örneklemelerin 18 yaşın altında olması nedeniyle ailelerinden görüşme izni alınarak görüşmelere başlanmıştır. Görüşmeler sırasında gizlilik ilkesi vurgulanmış, katılımcılara kişisel bilgilerinin gizli kalacağı ve üçüncü şahıslarla paylaşılmayacağı açıkça belirtilmiştir. Ayrıca, görüşmelerde alınan kişisel bilgilerin (isim, soyisim, yaş vb.) başka hiçbir yerde kullanılmayacağı ve yalnızca tez araştırması kapsamında değerlendirileceği ifade edilmiştir. Bu açıklamalar, katılımcıların olası endişelerini ortadan kaldırmış ve araştırmaya katılım konusunda güven oluşturmalarını sağlamıştır.

Kırsal bölgede yapılan görüşmeler, çocukların kendilerini rahat ifade edebilecekleri ortamlarda, sohbet havasında gerçekleştirilmiştir. Köy yaşamında çocukların ailelerine destek olmaları ve günlük işlerin yoğunluğu göz önünde bulundurularak, görüşmelerin sağlıklı bir şekilde tamamlanabilmesi için acele edilmeden uygun zamanlar beklenmiştir. Görüşmelerin başlamadan önce veya sonrasında, görüşmelerin amacı ve yapılma nedenleri konusunda katılımcılardan gelen sorulara açıklık getirilmiş, bu görüşmelerin bir yüksek lisans tezi kapsamında yürütüldüğü ve elde edilen sonuçların nasıl değerlendirileceği kendilerine aktarılmıştır. Kırsal alanda yapılan görüşmelerin tamamlanmasının ardından, kent merkezindeki görüşmelere devam edilmiştir.

Kent merkezinde belirlenen örneklem için ailelerinden izin alınmış ve görüşmeler bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. Ancak, bazı katılımcılar ve aileleri ses kaydının alınmasını istemediğinden, görüşmeler not alınarak yürütülmüştür. Çocukların kendilerini rahat hissetmeleri ve görüşmelere daha rahat adapte olmalarını sağlamak amacıyla, hem kırsal hem de kent merkezindeki görüşmelerde, görüşme başlamadan önce rahatlatıcı sorular yöneltilmiş ve tez konusu hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra elde edilen veriler dijital ortama aktarılmış ve içerik analizine hazır hale getirilmiştir. Yapılan görüşmeler bulgular üzerinden içerik analiziyle değerlendirilmiş ve literatür ile karşılaştırılmıştır. Sorulan soruların bazıları birbirini tamamlayıcı nitelikte olduğundan, soru sıralamaları araştırmanın akışına göre değiştirilmiş ve bazı durumlarda belirli soruların yöneltilmemesi gerekmiştir. Örneğin, “Rafadan Tayfa: Göbeklitepe” ya da “Hayrimatör” adlı animasyon filmlerini izleyip izlemedikleri sorulduğunda, katılımcı “İzlemedim” yanıtını verdiğinde, filmlerde yer alan kültürel varlıklara dair sorular sorulmamıştır.

3.2.6. Verilerin toplanması

Araştırma verileri, Batman ili Beşiri ilçesine bağlı Ayrancı köyünde ve Batman merkez ilçesinde yaşayan 10-13 yaş aralığında 28 katılımcı ile yapılan derinlemesine yüz yüze görüşmelerden elde edilmiştir. Veriler, Batman Üniversitesi Etik Kurulu’nun 2024/03-20 numaralı kararı sonrası toplanmıştır. Görüşmelere başlanmadan önce, tez konusu hakkında bilgi verilmiş ve verilerin tez dışında herhangi bir alanda kullanılmayacağına dair katılımcılara açıklama yapılmıştır. Bu bağlamda sağlanan güven ortamından sonra ses kaydı alınması için izin istenmiştir.

Bu araştırmada veriler, kent ve kırsal alanda ikamet eden çocuklardan elde edilmiştir. Araştırma verilerinin, kültürel miras olgusunun algılanma şekline vurgu yaptığı görülmektedir. Derinlemesine görüşme tekniği, araştırma konusu hakkında bilgi, duygu ve düşüncelerin serbestçe ifade edildiği, yaşamın içinden ve içten anlatıldığı bir veri toplama yöntemidir. Görüşmenin amacı, katılımcıların gerçek yaşam dünyalarına erişerek onların kişisel bakış açılarını belirlemektir. Bu yöntem, araştırılan konu hakkında bireylerin yaşamışlıkları, farklı deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve tepkileri gibi gözlenemeyen bilgilere ulaşılmasına olanak sağlamaktadır (Kaygalak, 2012, s. 49).

Araştırmada derinlemesine yüz yüze görüşme yönteminin kullanılmasının nedenleri:

- Verilerin doğrulanması ile araştırmanın geçerliliğinin güçlendirilmesini sağlamak.
- Çocukların rahat davranmasını ve fikirlerini serbestçe ifade edebilmesini sağlamak.
- Soruların çocuklar tarafından doğru anlaşılmasını sağlamak

- Anlık tepkilerle sağlıklı bir iletişim sağlamak
- Görüşmeler sırasında sözel olmayan davranışların (mimik ve hareketleri) gözlemlemeyi ve kaydetmeyi sağlamak
- Çocuklara sohbet havasında rahat bir ortam sağlamak

Görüşmeler Batman Üniversitesi Etik Kurulu Kararı alındıktan sonra çocuklarla yüz yüze gerçekleştirilmiştir. Kent ve kırsal düzeyde ikamet eden çocuklara 14 soru sorulmuştur.

3.2.7. Verilerin analizi

İçerik analizi, karşılıklı görüşme ile elde edilmiş verilerin gruplandırılarak özetlenmesi ve yorumlanması ile yapılan nitel bir analiz türüdür (Özdemir, 2010, s. 336). Bu tür analizlerde araştırmacı, bireylerin görüşlerini yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara yer vermektedir. Temel amaç, elde edilmiş bulguların okuyucuya özetlenmiş ve yorumlanmış şekilde sunulmasıdır (Özdemir, 2010, s. 336). Araştırma verileri içerik analizine tabi tutulmuştur. İçerik analizi, katılımcılardan elde edilen verilerin mantıklı ve düzenli bir şekilde çözümlenmesi sürecidir. İçerik analizinde, yüz yüze görüşme tekniği yoluyla elde edilen veriler dört aşamada analiz edilmiştir (Miles, M. B. ve Huberman, A. M., 1994). Verilerin kodlanması:

1. Kod, kategori ve temaların bulunması,
2. Kod, kategori ve temaların düzenlenmesi ile
3. Bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır.

Taşdemir (2018) tezinde, ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metinlerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesini yaparken, ulusal ve uluslararası yapılan çalışmaları da göz önünde bulundurarak benzer çalışmalarda içerik analizinden yararlanıldığını belirtmiştir (Taşdemir, 2018, s. 11). Hem kırsal hem de kent merkezinde, katılımcı sayısı dikkate alınarak, tez konusuna ve ulaşılmak istenen verilere dayanarak en uygun analiz türünün içerik analizi olduğu, yapılan literatür taraması ile belirlenmiştir.

Çalışma evreninde yapılan görüşmeler sonucunda toplam 28 katılımcı ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler, nitel araştırma tekniklerinden biri olan derinlemesine yüz yüze görüşme ile sağlanmış olup, alınan ses kayıtları daha sonra dijital ortamda yazıya dönüştürülüp analize hazır hale getirilmiştir. Yapılan görüşmeler,

içerik analizi ile yorumlanmış ve karşılaştırılmıştır. Kodlandırılarak analizi yapılan veriden, çocuklardan bazı soruların cevaplarına ulaşılmaya çalışılmıştır. Bunlar:

➤ Kültürel miras ve kültür varlıkları ile ilgili bilinçlerin ne derece olduğu ve ne tür kültür varlıkları hakkında bilgi sahibi oldukları.

➤ Yaşam şartları göz önünde bulundurularak kültür varlıklarına duyarlılıklarını ölçmek.

➤ Duyarlılıkların kırsal ve kent merkezinde bilinçlilik seviyesine bakmak.

➤ Kırsal ve kent merkezinde müze bilgileri ve tarihi alanların gezme ve bilinçlerine bakmak gibi

Analizlerini yaparak sonuçlarına göre bulguların değerlendirme ve karşılaştırmaları yapılmıştır.

4. BULGULAR

4.1. Katılımcılar

Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcıların aileleriyle görüşülmüş ve ailelere tez konusu, verilerin güvenliği ile çocuklara sorulacak sorular hakkında bilgi aktarılmıştır. Görüşmeler, ailelerden alınan izinlerin ardından gerçekleştirilmiştir. Araştırmada katılımcıların yaş aralığı 10-13 olarak belirlenmiştir. Alan yazın incelendiğinde, Uçar ve Yoloğlu (2018)'nin "Arkeolojik Alanların Korunmasında Paydaş Olarak Çocuklar: Mersin Yumuktepe Höyüğü" başlıklı çalışmalarında 12-13 yaş grubundaki çocukların örneklem olarak seçildiği görülmektedir (Uçar ve Yoloğlu, 2018b, s. 120).

4.2. Kırsal Alanda Yaşayan Çocukların Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıkları

Sağ ve Ünal (2019), öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarını belirlemek amacıyla dokuz sorudan oluşan bir çalışma gerçekleştirmiştir. Bu sorular, yöresel yemekler, yöresel meslekler, yöresel masallar, yöresel düşünler, geleneksel çocuk oyunları, kültürel eşyalar, geleneksel el sanatları, gelenek ve görenekler ile geleneksel eğlenceler gibi konuları kapsamaktadır. Böylece, çocukların somut olmayan kültürel mirasa dair farkındalıklarını ölçmeye yönelik bir araştırmanın yürütüldüğü görülmektedir (Sağ ve Ünal, 2019, s. 1551). Görüşme yapılan katılımcıların gizliliğini korumak amacıyla, kırsal bölgede yaşayan çocuklara ait bilgilerin aktarımı sırasında “Katılımcı K” kodu kullanılmıştır (Bak. Tablo 4.1). Bu kodlama yöntemi, katılımcıların kimliklerinin korunmasına ve etik kurallara uygun bir araştırma sürecinin yürütülmesine katkı sağlamaktadır.

4.2.1: Kırsal alanda yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler

Tablo 4.1: Kırsal alanda yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaşı	Yerleşim yeri
Katılımcı K1	Erkek	12	Ayrancı köyü
Katılımcı K2	Erkek	12	Ayrancı köyü
Katılımcı K3	Erkek	11	Ayrancı köyü

Tablo 4.1 (Devamı)

Katılımcı K4	Erkek	11	Ayrancı köyü
Katılımcı K5	Erkek	11	Ayrancı köyü
Katılımcı K6	Erkek	12	Ayrancı köyü
Katılımcı K7	Erkek	11	Ayrancı köyü
Katılımcı K8	Erkek	11	Ayrancı köyü
Katılımcı K9	Erkek	12	Ayrancı köyü
Katılımcı K10	Kız	10	Ayrancı köyü
Katılımcı K11	Kız	10	Ayrancı köyü
Katılımcı K12	Erkek	13	Ayrancı köyü
Katılımcı K13	Erkek	13	Ayrancı köyü
Katılımcı K14	Erkek	10	Ayrancı köyü

Çalışma grubu, daha önceden belirlendiği gibi 10 ile 13 yaş arasındaki çocukları kapsamaktadır (Bak. Tablo 4.1). Kırsal alanda yaşayan tüm çocukların Ayrancı köyünde ikamet ettiği görülmektedir. Kırsal alandaki toplam 14 katılımcının 2'si kız, 12'si erkektir. Katılımcıların yaş aralığı incelendiğinde, 10 yaşında 3, 11 yaşında 5, 12 yaşında 4 ve 13 yaşında 2 çocuk olduğu görülmektedir.

4.2.2: Kırsal alanda yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar

Verilen cevaplar tablo haline getirilmiştir (Bak. Tablo 4.2).

Tablo 4.2: Kırsal alanda yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar

	Katılımcı K1	Katılımcı K2	Katılımcı K3	Katılımcı K4	Katılımcı K5	Katılımcı K6	Katılımcı K7	Katılımcı K8	Katılımcı K9	Katılımcı K10	Katılımcı K11	Katılımcı K12	Katılımcı K13	Katılımcı K14	Toplam
Kültür Varlığı Nedir?															
Dini mekanlar	✓														1
Eski çeşmeler										✓					1
Hatıralar							✓								1
Manastır														✓	1
Kiliseler			✓											✓	2
Cevapsız									✓		✓				2
Eski camiler		✓	✓											✓	3
Bilmiyorum				✓		✓		✓							3

Tablo 4.2 (Devamı)

Eski eserler		✓	✓		✓							✓	✓		5
Sence Kültürel Miras Nedir?															
Gundidas (çarık)														✓	1
Eski elbiseler														✓	1
Eski şeyler														✓	1
Büyüklerden kalan eserler										✓					1
Hacca gitmek	✓														1
Bilmiyorum						✓	✓	✓							3
Cevapsız		✓	✓	✓	✓				✓		✓	✓	✓		8
Kültür Varlığı Neler Olabilir?															
Galata kulesi	✓														1
Eski yazıtlar					✓										1
Heykeller					✓										1
Eski yapıtlar						✓									1
Eskiden kalan şeyler					✓		✓								2
Çeşmeler								✓		✓					2
Cevapsız									✓		✓				2
Manastır												✓	✓	✓	3
Kiliseler		✓	✓											✓	3
Eski evler		✓	✓					✓							3
Medreseler		✓	✓				✓						✓		4
Camiler		✓	✓	✓			✓	✓						✓	6
Eski Yapılan Eserler İlgini Çekiyor mu?															
Hayır												✓			1
Fazla değil								✓							1
İlgimi çekiyor merak ediyorum					✓										1

Tablo 4.2 (Devamı)

İlgimi çekiyor		✓														1
Evet	✓		✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓		✓	✓		10
Kültür Varlıklarını Korumalı Mıyız? Nasıl Korunmalıdır?																
Sahip çıkmamız gerek		✓														1
İlgili yerlere vererek koruyabilir					✓											1
Hatıralar olduğu için korunmalıyız						✓										1
Ayakta kalması için korunmalıyız						✓										1
Hiç kimse zarar vermemeli							✓									1
Yenileyerek değer vererek													✓			1
Eski insanlar yaşadığı için korunması gerek				✓		✓										2
Eski oldukları için korumamız gerek			✓							✓						2
Yıkmamız gerek		✓	✓													2
Cevapsız	✓								✓		✓	✓		✓		5
Yıkılan Eserler Onarılmalı Mıdır?																
Cevapsız	✓				✓		✓			✓						4
Eski oldukları için onarılmalıdır			✓	✓		✓		✓								4
Evet		✓							✓		✓	✓	✓	✓		6
Ailenizin Ya Da Büyüklerin Kullandığı Eski Eşyalar İlginizi Çekiyor Mu?																
Soruyorum inceliyorum										✓	✓		✓			3
Hayır					✓	✓	✓									3
Evet	✓										✓	✓	✓	✓		5

Tablo 4.2 (Devamı)

Cevapsız		✓	✓	✓				✓	✓						5
Sence Müze Nedir? Aklına Ne Geliyor?															
Eski şeyler													✓		1
Cevapsız	✓														1
Güzel yerler												✓			1
Heykel										✓					1
Gezegen										✓					1
Kılıçlar var								✓							1
Kalkanlar var								✓							1
Büyük bir bina								✓							1
Dinozor kemikleri vardır							✓								1
Çamurdan tabak vazolar sergilenir					✓										1
Görmedim ama biliyorum									✓	✓					2
Eski eşyaların sergilendiği yerler		✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓		✓		8
Müze Gördün Mü Gezmek İster Misin?															
Merak ediyorum											✓				1
Hayır (görmek istemiyorum)												✓			1
Cevapsız													✓		1
Görmek isterim		✓	✓	✓	✓			✓		✓					6
Görmedim	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		12
Eski Oynan Oyunları Merak Ediyor Musun Neler Olabilir?															
Sek sek									✓						1
Can topu												✓			1
Yedi taş							✓								1

Tablo 4.2 (Devamı)

Küre	✓															1
Mangala	✓															1
Dama	✓															1
Pentagon	✓	✓														2
Xenek					✓		✓									2
Topaç								✓				✓				2
Futbol									✓						✓	2
Misket		✓					✓			✓						3
İp atlamaca											✓		✓	✓		3
Cevapsız (oyunlar)			✓			✓					✓	✓				4
Körebe	✓	✓					✓								✓	4
Yakalamaca									✓	✓		✓			✓	4
Saklambaç	✓						✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	9
Evet (merak ediyorum)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓			✓	✓		11
Arkadaşlarınızla En Çok Hangi Oyunları Oynuyorsunuz?																
Pentagon			✓													1
Can topu						✓										1
İp atlamaca											✓					1
Cevapsız					✓				✓							2
Yedi taş						✓							✓			2
Satranç	✓		✓													2
Yakalamaca										✓					✓	2
Misket	✓		✓			✓										3
Körebe	✓	✓	✓	✓		✓										5
Saklambaç		✓		✓			✓	✓			✓	✓	✓	✓		8
Futbol	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓				✓	✓	✓		10
Gelenek Nedir En Önemli Geleneğimiz Nedir?																
Aşure	✓															1

Tablo 4.2 (Devamı)

Eski şeyler									✓						1
Akraba ziyareti									✓						1
Saygılı olmak		✓			✓										2
Bayramda el öpmek			✓							✓					2
Harçlık almak			✓							✓					2
Bayramlaşmak						✓				✓					2
Selam vermek	✓					✓									2
Büyükler geldiğinde ayağa Kalkmak				✓	✓		✓								3
Büyüklerle yer vermek	✓	✓	✓	✓			✓								5
Cevapsız								✓			✓	✓	✓	✓	5
Eski İnsanlar Nasıl Yaşıyor Olabilirler?															
Misafirlere iyi davranırlardı	✓														1
Hayvanları keserlerdi (yemek)					✓										1
Sıcak elbiseler giyerlerdi					✓										1
Kıyafetleri yoktu					✓										1
Yollar topraktı							✓								1
Para yoktu								✓							1
Bilmiyorum									✓						1
Koyun derisinden elbise yapıyorlar													✓		1
Ulaşım yaya yapıyorlardı											✓		✓		2
Mağaralarda yaşıyorlardı											✓		✓		2
Gundidas (çarık) giyerlerdi											✓	✓			2
Susuz yaşıyorlardı			✓								✓				2
Teknoloji yoktu						✓					✓				2
Her istediklerini alamıyorlardı							✓	✓							2
Manastırda yaşıyorlardı	✓	✓	✓												3

Tablo 4.2 (Devamı)

Yıkılmış evlerde yaşıyorlardı			✓	✓			✓									3
Çadırlarda yaşıyorlardı					✓	✓	✓	✓								4
Mektup ile haberleşiyorlardı			✓	✓		✓				✓	✓					5
Ulaşım hayvanlarla yapıyorlardı				✓	✓					✓		✓	✓	✓		6

4.2.3. Araştırmada kırsalda sorulacak soruların belli kategorilerde değerlendirilmesi.

Kırsaldaki katılımcılara sorular yöneltilmiş, bu sorular kategorilere ayrılmış ve verilen cevaplar analiz edilerek değerlendirilmiştir.

4.2.3.1. Kültür – kültür varlığı ve kültürel miras

Kırsal alanda gerçekleştirilen görüşmelere toplamda 14 katılımcı dâhil edilmiştir. Katılımcılara ilk olarak “Kültür varlığı nedir? Sence kültür varlığı ne olabilir?” şeklinde sorular yöneltilmiştir. Katılımcılar bu soruya eski eserler, kilise ve cami gibi cevaplar verirken, bazı katılımcılar ise “Bilmiyorum” şeklinde yanıt vermiştir. Hiçbir katılımcı kültür varlığının tanımını yapmamış, ancak zihinlerinde yer alan kültürel varlıkları örnek vererek açıklama yoluna gitmiştir. Kırsal bölgede, kültür varlıklarıyla ilgili verilen en yaygın örnek kilise olmuştur. Katılımcıların bu yanıtlarının, köyde bulunan ve restorasyon çalışmaları devam eden Mor Kuryakos Manastırı’ndan etkilenecek şekilde şekillendiği görülmektedir. Bunun yanı sıra, köyde muhafazakâr ailelere mensup çocukların bulunması ve aktif bir medresenin varlığı, örnek olarak medrese ve caminin de sıkça dile getirilmesine neden olmuştur. Daha sonraki görüşmelerde, eski evler, eski eserler, eskiden kalan yapılar ve çeşmeler gibi örnekler de sunulmuştur.

“Kültürel miras nedir?” sorusuna, katılımcıların genellikle sessiz kalması, çocukların bu kavram hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir. “Çevrenizde duyduğunuz, bildiğiniz, gördüğünüz kültür varlıkları var mı?” sorusuna, köy dışına çıkmamış katılımcıların cevap vermekte zorlandıkları ve önceki sorulardaki eski evler, camiler ve eski kiliseler gibi yanıtlarını tekrar ettikleri görülmüştür. Ancak,

evre illere veya ilçelere gitmiş olan çocuklar farklı cevaplar verebilmiştir. Eski mağaralar, türbeler ve çeşmeler, bu yanıtlar arasında yer almaktadır. Bu durum, köy dışına çıkan çocukların kültürel miras konusunda daha geniş bir bakış açısına sahip olduğunu ve sorulara yanıt verirken daha rahat olduklarını ortaya koymaktadır. Katılımcılar arasındaki bu fark belirgin şekilde gözlemlenmiştir. Örneğin, Hasankeyf’e giden bir katılımcı, “Vazolara su koyuyorlar” diyerek aslında seramikleri kastetmiş ve bunların birer kültürel miras ögesi olduğunu ifade etmeye çalışmıştır.

“Kültür varlıkları ilginizi çekiyor mu?” sorusuna katılımcıların çoğunluğu “İlgimi çekiyor” cevabını verirken, az sayıda katılımcı ise “İlgimi çekmiyor” yanıtını vermiştir. Sorunun ardından, ilgi düzeylerini daha ayrıntılı ölçmek amacıyla “İlginizi nasıl çekiyor?” ve “En çok neyi merak ediyorsunuz?” gibi ek sorular yneltirmiştir. Ancak, ocuklar bu sorulara çoğunlukla yanıt vermemiştir. Sadece iki katılımcı, kültür varlıklarının nasıl yapıldığını ve hangi malzemelerden üretildiğini merak ettiklerini belirterek bu nedenle ilgilerini çektiğini ifade etmiştir.

“Sence kültür varlıkları korunmalı mıdır?” sorusuna katılımcıların büyük çoğunluğu “Evet, korunmalıdır” yanıtını vermiştir. Bu cevabın ardından yöneltilen “Nasıl korunmalı ya da nasıl koruyabiliriz?” sorusuna ise genellikle “Eskiden kaldığı için ve önemli olduğu için korunmalı” şeklinde yanıtlar verilmiştir.

4.2.3.2. Kültürel mirasın korunması

Bu kategori kapsamında sorulan ilk soru, “Yıkılan eski camiler, kiliseler ve eski evler onarılmalı mıdır?” şeklindedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu, tarihî yapıların onarılması gerektiğini vurgulamış ve bu yapıların geçmiş yaşamlara ait bilgiler sunduğunu ve bu nedenle önemli olduğunu belirtmiştir.

“Kültür varlıkları neden korunmalıdır?” sorusuna verilen yanıtların ortak noktası, bu yapıların geçmişten günümüze miras kaldığı ve değerli olduğu için korunması gerektiği yönündedir. Katılımcılar arasında, eski insanların bu meknlarda yaşamış olması nedeniyle korunmasının önemli olduğunu düşünenler olduğu gibi, bu yapıların kullanılmış olmaları nedeniyle korunması gerektiğini ifade edenler de bulunmaktadır.

“Peki, nasıl korumalıyız?” sorusuna ise katılımcılar genellikle “Bilmiyorum” yanıtını vermiştir. Bunun yanı sıra, “Eskiden kullanıldığı için”, “Sürekli görülemediği

için” ve “Değerli olduğu için” gibi yanıtlar da verilmiştir. Bu durum, çocukların koruma bilincine sahip olduğunu ancak koruma yöntemleri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığını göstermektedir.

Örneğin, katılımcılardan biri, köydeki Mor Kuryakos Manastırı’nın restorasyondan önce harap bir durumda olduğunu, içinde hayvanların ve insanların yaşadığını, ancak daha sonra temizlenerek restore edildiğini ve bu süreç sonucunda yapının çok daha güzel bir görünüme kavuştuğunu dile getirmiştir. Bu anlatım, çocukların kültürel mirasın korunması ve restore edilmesi konusunda farkındalık kazandığını göstermektedir.

4.2.3.3. Kültürel miras farkındalığında çizgi filmlerin yeri

Kültürel miras farkındalığının oluşmasında çizgi filmlerin etkisini belirlemek amacıyla çeşitli sorular yöneltilmiştir. Bu bağlamda, Rafadan Tayfa: Göbeklitepe ve Rafadan Tayfa: Hayrimatör çizgi filmleri özellikle seçilmiştir. Bu seçimin nedeni, her iki çizgi filmde kültürel miras unsurlarına ve geçmişe yönelik bilgilerin aktarılmasıdır.

Kültürel mirasla ilgili çizgi filmler, kırsal alandaki çocukların erişemediği sinema gösterimlerinde yer aldığından, çocuklar bu filmleri sinemada izleme fırsatı bulamamıştır. Ancak, köy öğretmeninin öğrencilere bu filmleri izleme imkânı sunmasıyla çocukların içerik hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Rafadan Tayfa: Göbeklitepe çizgi filmi hakkında görüş belirten bir katılımcı, geçmişe gitmekten, taşları sopalara bağlayarak çekiç yapmaktan ve T şeklinde taşlar inşa etmekten bahsetmiştir.

Diğer yandan, Rafadan Tayfa: Hayrimatör’ün sinemada yeni olması nedeniyle, kırsal bölgede yaşayan çocukların sinemaya gidememesi bu çizgi film hakkında herhangi bir değerlendirme yapmalarını zorlaştırmıştır. Ancak, fragmanını izleyen birkaç katılımcı, filmde Galata Kulesi’nin çalınmasıyla ilgili bir konu işlendiğini dile getirmiştir. Bu durum, çocukların çizgi filmler aracılığıyla kültürel miras farkındalığı kazanabileceğini ancak erişim kısıtlılığı nedeniyle bu sürecin sınırlı olabileceğini göstermektedir.

4.2.3.4. Kültürel miras farkındalığında müze algısı ve deneyimi

Bu kategori kapsamında sorulan “Müze nedir?” sorusuna katılımcıların çoğunluğu “Eski eşyaların bulunduğu yer” ve “Eski malzemelerin sergilendiği yer” şeklinde yanıt vermiştir. “Müzede neler olabilir?” sorusuna verilen cevaplar arasında “Eski eserlerin sergilendiği yer”, “Eski eşyaların bulunduğu yer”, “Kemiklerin sergilendiği alanlar” ve “Kılıç ve kalkan gibi savaş aletlerinin sergilendiği yer” ifadeleri yer almıştır.

“Müze gördün mü ya da gezdin mi?” sorusuna kırsal alanda yaşayan katılımcıların tamamı daha önce bir müze görmediklerini ve müzenin nasıl bir yer olduğunu bilmediklerini belirtmiştir. Katılımcılardan, biraz düşünmeleri ve hayal etmeleri istendiğinde, bu alanda yaratıcı hayal gücünü kullanmadıkları gözlemlenmiştir. Bunun yerine, müzelerle ilgili verdikleri yanıtların tarihî objeler, eski malzemeler ve güzel eserler içeren alanlar olduğu yönünde olduğu görülmüştür.

“Peki, müze görmek ve gezmek ister misiniz?” sorusuna ise katılımcıların tamamı heyecanla müze görmek istediklerini ve müzeleri merak ettiklerini ifade etmiştir. Bu yanıtlar, çocukların müzelere ve tarihî eserlere karşı ilgilerinin olduğunu, ancak müzeye erişimlerinin bulunmaması nedeniyle bu ilgilerinin sınırlı kaldığını göstermektedir.

4.2.3.5. Kültürel miras farkındalığında oyunun yeri

Bu kategori kapsamında katılımcılara “Eskiden oynanan oyunları merak ediyor musun?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların çoğunluğu bu soruya “Evet” yanıtını vermiştir. Daha sonra “Eskiden oynanan oyunlar neler olabilir?” sorusu yöneltilmiş ve verilen yanıtlar arasında saklambaç, yakalamaca, körebe, futbol, ip atlamaca, misket, pentagon, yedi taş, dama, satranç ve topaç gibi bilinen oyunların yanı sıra, xenek, mangala, küre ve ıncık gibi daha az bilinen oyunlar da yer almıştır.

“Arkadaşlarınızla en çok hangi oyunları oynuyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar arasında saklambaç ve futbol en çok ifade edilen oyunlar olmuştur. Bu durum, çocukların geleneksel oyunlara ilgisinin hâlâ yüksek olduğunu ve bazı oyunların kuşaklar boyunca devamlılığını sürdürdüğünü göstermektedir.

4.2.3.6. Kültürel miras farkındalığında gelenekler ve eski yaşamlara olan ilgi

Bu kategori kapsamında katılımcılara yöneltilen ilk soru “Gelenek nedir?” olmuştur. Ancak, bu soruya genellikle yanıt alınamamıştır. Bunun üzerine yöneltilen “Sence neler gelenek olabilir?” sorusuna katılımcılar tarafından büyüklere saygı göstermek, büyüklere yer vermek ve ayağa kalkmak gibi cevaplar verilmiştir. Bunun yanında, bayramlar, bayramlarda el öpmek, bayramlarda harçlık vermek, büyükleri ziyaret etmek, arkadaş ve akrabaları ziyaret etmek, aşure gibi örnekler de ifade edilmiştir. Bu yanıtlar, çocukların gelenek kavramını tam olarak tanımlayamasa da, somut olmayan kültürel miras unsurlarına dair farkındalıklarının olduğunu göstermektedir.

“Sence eski insanlar nasıl yaşıyordu?” sorusuna bazı katılımcılar, köydeki Mor Kuryakos Manastırı’nın etkisiyle eski insanların manastır veya kiliselerde yaşadığını dile getirmiştir. Bunun yanı sıra, eski insanların eski yerlerde, eski evlerde, çadırlarda veya mağaralarda yaşadığı şeklinde yanıtlar da verilmiştir. Cevapların çoğunun ulaşım ve haberleşme üzerine yoğunlaştığı görülmüştür. Katılımcılar, eskiden teknolojinin olmadığını ve insanların mektuplaşarak haberleştiğini ifade etmiştir. Mektuptan önce nasıl haberleştiklerini düşünmeleri istendiğinde ise herhangi bir yanıt alınamamıştır.

Ulaşım ile ilgili verilen cevaplar, eski insanların eşeklerle, atlarla veya yürüyerek yolculuk yaptıkları yönündedir. Birkaç katılımcı ise deve ile seyahat edildiğini düşünmüştür. Ayrıca, eskiden yaşayan insanların eski elbiseler, yırtık elbiseler veya sıcak elbiseler giydiği, hatta hayvan derisinden kıyafetler ürettikleri dile getirilmiştir.

“Büyüklerin kullandığı eski eşyalar ilginizi çekiyor mu?” veya “Merak ediyor musun?” sorularına katılımcılar genellikle “Hayır, merak etmiyorum” veya “İlgimi çekmiyor” şeklinde yanıt vermiştir. Ancak, merak eden çocuklar, büyüklerine bu eşyaların “ne işe yaradığını” ve “nasıl yapıldığını” sorduklarını ifade etmiştir. Bu yanıtlar, çocukların eski eşyalara karşı ilgisinin bireysel farklılıklar gösterdiğini ve bazı katılımcıların bu konuda keşfetmeye daha istekli olduğunu ortaya koymaktadır.

4.3. Merkezde Yaşayan Çocukların Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıkları

Kent merkezinde toplamda 14 çocuk ile derinlemesine yüz yüze görüşme yapılmıştır. Kent merkezinde yaşayan çocuklar için “Katılımcı M” kodu kullanılmıştır (Bak. Tablo 4.3).

4.3.1: Merkezde yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler

Katılımcıların cinsiyet, yaş ve ikametlerine göre tablolandırılmıştır (Bak. Tablo 4.3).

Tablo 4.3: Merkezde yaşayan çocuklara ilişkin demografik bilgiler

Kod	Cinsiyet	Yaşı	Yerleşim yeri
Katılımcı M1	Erkek	10	Batman/merkez
Katılımcı M2	Erkek	12	Batman/merkez
Katılımcı M3	Erkek	11	Batman/merkez
Katılımcı M4	Erkek	12	Batman/merkez
Katılımcı M5	Erkek	12	Batman/merkez
Katılımcı M6	Erkek	12	Batman/merkez
Katılımcı M7	Kız	12	Batman/merkez
Katılımcı M8	Kız	11	Batman/merkez
Katılımcı M9	Kız	11	Batman/merkez
Katılımcı M10	Erkek	11	Batman/merkez
Katılımcı M11	Kız	11	Batman/merkez
Katılımcı M12	Erkek	12	Batman/merkez
Katılımcı M13	Erkek	12	Batman/merkez
Katılımcı M14	Erkek	12	Batman/merkez

Merkezde yapılan görüşme ile kırsaldaki görüşme örnek sayısı aynı tutulmaya çalışılmaktadır. Merkezdeki 14 örnekten 4’ü kız çocuk, 10’u erkek çocuktur. 10 yaşında 1 kişi, 11 yaşında 5 kişi ve 12 yaşında 8 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

4.3.2. Merkezde yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar

Katılımcılardan alınan cevaplar tablo şeklinde verilmiştir. Tabloda, sıralama verilen cevap sayılarına göre yapılmaktadır. Aynı sayılar ise verilen cevap sıralamasına göre oluşturulmuştur (Bak. Tablo 4.4).

Tablo 4.4: Merkezde yapılan görüşmelerden elde edilen kodlar

	Örnek M1	Örnek M2	Örnek M3	Örnek M4	Örnek M5	Örnek M6	Örnek M7	Örnek M8	Örnek M9	Örnek M10	Örnek M11	Örnek M12	Örnek M13	Örnek M14	Toplam
Kültür Varlığı Nedir?															
Malabadi						✓									1
Zeynel Bey Türbesi						✓									1
Kiliseler								✓							1
Antika şeyler		✓													1
Geleneksel			✓												1
Görenek			✓												1
Düğünlerin yapılması			✓												1
Eski evler														✓	1
Saraylar														✓	1
Kilimler								✓				✓			2
Eski camiler								✓	✓			✓			3
Tarihi şeyler					✓				✓		✓				3
Bilmiyorum	✓						✓			✓					3
Eski eserler		✓		✓						✓		✓	✓	✓	6
Sence Kültürel miras nedir?															
Güzel davranışlar												✓			1
Eski şeyler														✓	1
Cevapsız	✓														1
Gelenek görenek												✓			1
Saygı sevgi									✓						1

Tablo 4.4 (Devamı)

Edep									✓							1
Ebru sanatı						✓										1
Çinicilik						✓										1
Eski paralar					✓											1
Peygamber hırkası					✓											1
Eskiden oynan oyunlarımız				✓												1
Dövüş sanatı				✓												1
Biri vefat ettiğinde ondan kalan		✓	✓													2
Bilmiyorum							✓	✓		✓	✓		✓			5
Kültür varlığı neler olabilir																
Galata kulesi	✓															1
Meclis			✓													1
Mescit			✓													1
Efes çarşılar			✓													1
Ortada bir şeylerin kavga ettiği merdivenlerin olduğu şey		✓														1
Anıtkabir				✓												1
Eski paralar					✓											1
Ayasofya camii					✓											1
Eyfel kulesi					✓											1
Pissa kulesi					✓											1
Cevapsız	✓					✓						✓				3
Camiler							✓		✓	✓			✓			4
Hasankeyf'teki eserler					✓			✓	✓	✓			✓	✓		6
Eski yapılan eserler ilgini çekiyor mu																
Mescidi Aksa'yı merak ediyorum				✓												1
Hayır													✓			1

Tablo 4.4 (Devamı)

Azıcık			✓													1
İlgimi çekiyor merak ediyorum												✓				1
İnsanların emekleridir								✓								1
İlgimi çekiyor											✓	✓				2
Bazen merak ediyorum									✓				✓			2
Cevapsız	✓	✓			✓		✓									4
Evet				✓		✓		✓	✓	✓	✓				✓	7
Kültür varlıklarını korumalı mıyız nasıl korunmalıdır																
Öyle kalmaları daha iyi		✓														1
Restorasyon yapılarak					✓											1
Müzeye koyarak							✓									1
Cevapsız											✓					1
Teknoloji kullanarak(lazer)								✓								1
Toplumca bilinçlenerek						✓										1
Eski oldukları için korumamız gerek	✓															1
Bekçi tutarak					✓			✓								2
Eskiden geldiğini bilerek						✓									✓	2
Kamera koyarak				✓						✓						2
Zarar vermeden									✓			✓	✓			3
Güvenlik koyarak			✓						✓	✓		✓	✓			5
Yıkılan Eserler Onarılmalı mıdır?																
Eskilerin emekleri olduğu için															✓	1
Belki bizde bizden sonrakilerin görmesini isteyebiliriz											✓					1
Cevapsız							✓									1
Onarırsak eskilerin emekleri kaybolur		✓						✓								2

Tablo 4.4 (Devamı)

Kendi haline kalsa daha iyi olur				✓	✓												2
Eski olduğu için onarılmalı										✓	✓		✓				3
Hayır	✓			✓	✓			✓									4
Evet			✓			✓			✓	✓	✓	✓		✓			7
Ailenizin Ya Da Büyüklerin Kullandığı Eski Eşyalar İlginizi Çekiyor mu?																	
Evet						✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓		7
Gaz lambası vardı					✓												1
Etrafımızda eski eşyaları kullanan yok									✓		✓						2
Cevapsız				✓				✓		✓							3
Biraz			✓														1
Hayır	✓	✓															2
Soruyorum inceliyorum						✓											1
Sence Müze Nedir? Aklına Ne Geliyor?																	
Cevapsız									✓								1
Tahta oyuncaklar								✓									1
Taştan yapılan şeyler				✓													1
Silahlar						✓											1
Osmanlı dönemine ait eşyalar			✓														1
Gördüm ama gezmedim				✓													1
Tarihi eserlerin olduğu yer								✓									1
Heykeller		✓											✓				2
Çamurdan tabak vazolar sergilenir						✓					✓						2
Eski paralar					✓										✓		2
Antik şeylerin sergilendiği yerdir	✓	✓	✓														3
Tablolar				✓								✓	✓				3
Vazolar		✓				✓						✓		✓			4

Tablo 4.4 (Devamı)

Eski eşyaların sergilendiği yerler	✓					✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓	8
Müze Gördün Mü Gezmek İster misin?															
Gördüm	✓		✓	✓	✓	✓	✓							✓	7
Görmedim										✓	✓	✓			3
Kemikler Dinozor kemikleri gördüm	✓														1
Cevapsız		✓						✓	✓				✓		4
Eski Oynan Oyunları Merak Ediyor musun? Neler Olabilir?															
Çizgi									✓						1
Kutu kutu pense								✓							1
Satranç													✓		1
Kulaktan kulağa				✓											1
İncik	✓														1
Karagöz fala						✓									1
Misket										✓					1
Halk oyunları							✓								1
Körebe					✓			✓							2
Beş taş					✓		✓								2
Merak etmiyorum					✓						✓			✓	3
Evet (merak ediyorum)									✓			✓	✓		3
Sek sek		✓	✓									✓			3
Can topu				✓						✓				✓	3
Saklambaç		✓	✓		✓		✓								4
Ebelemece		✓	✓				✓			✓					4
Yedi taş							✓		✓	✓		✓		✓	5
Topaç			✓		✓					✓		✓		✓	5

Tablo 4.4 (Devamı)

Arkadaşlarıyla En Çok Hangi Oyunları Oynuyorsunuz?																
Voleybol							✓		✓							2
Bilgisayar oyunları						✓				✓						2
İp çekmece			✓								✓					2
Cevapsız		✓			✓											2
Yakalamaca											✓	✓				2
Yüksek ebe	✓							✓					✓			3
Can topu				✓				✓	✓			✓				4
Saklambaç	✓		✓	✓				✓	✓	✓		✓	✓	✓		9
Futbol				✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	✓		8
Gelenek Nedir En Önemli Geleneğimiz Nedir?																
Büyüklerle yer vermek														✓		1
Yardımlaşmak	✓															1
Namaz kılmak										✓						1
23 Nisan				✓												1
Kurban kesmek					✓							✓				2
Kız isteme					✓			✓								2
Taziyeler									✓			✓				2
Halaylar		✓	✓					✓								3
Büyükler geldiğinde ayağa kalkmak						✓			✓			✓				3
Bayramlaşmak											✓		✓	✓		3
Saygılı olmak	✓						✓		✓			✓				4
Bayramda el öpmek					✓	✓		✓				✓				4
Düğünler			✓		✓				✓		✓		✓			5
Eski İnsanlar Nasıl Yaşıyor Olabilirler?																
Telgraf ve telefon												✓				1

Tablo 4.4 (Devamı)

Kavgasız içkisiz		✓														1
Çöllerde		✓														1
Deniz kenarında		✓														1
Göçebe yaşarlardı									✓							1
Makinalar yoktu											✓					1
Her zaman bir arayış içindeler				✓												1
Çamurdan evlerde yaşıyorlardı					✓											1
Koyun derisinden elbise yapıyorlar									✓					✓		2
Dumanla haberleşiyorlardı					✓	✓							✓			3
Mektup ile haberleşiyorlardı							✓				✓	✓				3
Zor bir yaşam sürdürüyorlardı			✓							✓		✓				3
Haberleşme kuşlarla yapıyor			✓			✓			✓				✓			4
Çadırlarda yaşıyorlardı								✓	✓			✓		✓		4
Mızrak yapmışlardır				✓			✓	✓					✓			4
Ulaşım yaya yapıyorlardı	✓					✓			✓	✓	✓					5
Mağaralarda yaşıyorlardı	✓			✓		✓		✓	✓	✓			✓			7
Hayvanları keserlerdi (yemek)	✓					✓	✓	✓		✓			✓	✓		7
Ulaşım hayvanlarla yapıyorlardı		✓			✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓		8

4.3.3. Kent araştırmada sorulan soruların belli kategorilerde değerlendirilmesi

Katılımcılara sorular yöneltilmiş, sorulan sorular kategorilere ayrılmış ve verilen cevaplar analiz edilerek değerlendirilmiştir.

4.3.3.1.Kültür-kültür varlığı-kültürel miras

“Kültür varlığı nedir? Kültür varlığı hakkında ne biliyorsunuz?” soruları katılımcılara yöneltilmiştir. Katılımcılar genel olarak “eski eserler, eski şeyler, eski camiler ve eski kiliseler” gibi yanıtlar vermiştir. Bunun yanı sıra, “Bilgim yok”, “Tam

olarak bilmiyorum”, “Daha önce işlemedim” gibi cevaplar da alınmıştır. Katılımcılar kültür varlığının tanımını tam olarak yapamasa da, kayda değer örnekler sunmuşlardır.

“Kültürel miras nedir?” sorusuna katılımcılar genellikle “Bilmiyorum”, “Fikrim yok” ya da sessiz kalma eğiliminde olmuştur. Ancak bazı katılımcılar “Eskilerden kalan şeyler”, “Eskilerden kalan eserler” gibi yanıtlar vermiştir. Kültürel miras konusunda farklı algılar da gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar eski el sanatlarının kültürel miras olduğunu düşünürken, bazıları ise dövüş sanatlarını kültürel miras kapsamında değerlendirmiştir.

“Çevrende bildiğin, duyduğun, gördüğün kültür varlığı var mı?” sorusuna, katılımcıların bir kısmı “Bilmiyorum” yanıtını vermiştir. Diğer katılımcılar ise Hasankeyf ve Hasankeyf’te taşınan eserleri örnek olarak göstermiştir. Ancak, Hasankeyf’te taşınan eserlerin adlarını tam olarak söyleyememişlerdir. Hasankeyf’in sular altında kalması, katılımcıların bu konu hakkında en azından bir miktar bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Bunun yanı sıra, daha önce farklı şehirlerde bulunmuş katılımcılar, gördükleri kültürel miras alanlarını örnek vermiştir. Örneğin, İstanbul’dan gelen katılımcılar İstanbul’daki camileri, İzmir’den gelen bir katılımcı ise Efes’i kültürel miras örneği olarak göstermiştir.

“Sence kültür varlığı önemli midir?” sorusuna, tüm katılımcılar olumlu yanıt vermiş ve kültür varlıklarının önemli olduğunu vurgulamıştır. Katılımcıların bazıları, kültür varlıklarının eski olduğu için önemli olduğunu, bazıları ise eskiden insanların buralarda yaşamış olmasının bu yerleri değerli kıldığını belirtmiştir. Ayrıca, kültür varlıklarının geçmişin izlerini taşıdığı için korunması gerektiğini düşünen katılımcılar da bulunmaktadır. Bu yanıtlar, çocukların kültürel mirasa dair farkındalıklarının temel düzeyde olduğunu, ancak konuyla ilgili daha fazla bilgiye ihtiyaç duyduklarını göstermektedir.

4.3.3.2. Kültürel mirasın korunması

“Sence kültür varlıklarını korumalı mıyız?” veya “Nasıl koruyabiliriz?” sorularına tüm katılımcılar, kültür varlıklarının korunması gerektiğini, çünkü geçmişin izlerini taşıdığını, geçmişten kaldığını ve tarihî eser niteliği taşıdığını ifade etmiştir. “Nasıl korunmalıdır?” sorusuna ise katılımcılar doğrudan çeşitli öneriler sunmuştur. Özel güvenlik görevlendirme, güvenlik kameraları ile izleme gibi yöntemlerin yanı sıra, bazı katılımcılar teknolojinin geliştiğini ve bu gelişmelerden yararlanarak lazer ışınları

ile korunabileceğini belirtmiştir. Diğer bazı katılımcılar ise, önemli alanlara herkesin alınmaması, özellikle zarar verme ihtimali olan kişilerin bu bölgelere girişinin engellenmesi gerektiğini savunmuştur.

“Yıkılan bir cami ya da kilise onarılmalı mıdır?” sorusuna katılımcıların yarısı onarılması gerektiğini savunurken, diğer yarısı ise onarılmaması gerektiğini ifade etmiştir. Onarılması gerektiğini düşünen katılımcılar, bu eserlerin tarihî değer taşıdığını ve gelecek nesillere aktarılması gerektiğini belirtmiştir. Ayrıca, yıkılan tarihî eserlerin önemli ve eski olmaları nedeniyle korunmasının zorunlu olduğunu dile getirmişlerdir. Bazı katılımcılar, geçmişte bu yapıların inşası için harcanan emeğe saygı gösterilmesi gerektiğini ve bu eserlerin yaşatılmasının önemli olduğunu ifade etmiştir.

Onarılmaması gerektiğini savunan katılımcılar ise, onarıldığı takdirde eserlerin geçmişte harcanan emeğinin kaybolacağını ve bu nedenle onarımın gereksiz olduğunu öne sürmüştür. Diğer bazı katılımcılar ise, bu yapıların eski halleriyle daha değerli ve anlamlı olduğunu, bu nedenle olduğu gibi bırakılmalarının daha uygun olacağını ifade etmiştir. Bu farklı görüşler, çocukların kültürel mirasın korunmasına yönelik farklı bakış açılarına sahip olduklarını ve bu konuda çeşitli değerlendirmelerde bulunduklarını göstermektedir.

4.3.3.3. Kültürel miras farkındalığında çizgi filmlerin yeri

Çocukların televizyon karşısında daha çok çizgi film izlemesi, karakterler ve olayların bilinçaltılarında kalmasını sağlamaktadır. Bu nedenle, katılımcılara Rafadan Tayfa: Göbeklitepe ve Rafadan Tayfa: Hayrimatör çizgi filmlerinde ele alınan konular sorulmuştur. Bu iki filmde kültür varlıkları ile geçmiş ve günümüz teknolojisi temaları işlenmektedir.

Kent merkezindeki bazı katılımcılar, filmleri sinemada izlediklerini belirterek ana temaya daha yakın cevaplar vermiştir. Örneğin, Rafadan Tayfa: Göbeklitepe çizgi filminde, geçmişin ele alındığı ve kültür varlıklarını temsil eden bir tepsinin kaçırılmak istendiği anlatılmaktadır. Rafadan Tayfa: Hayrimatör filminde ise teknolojinin gelişimi işlenmekte ve Galata Kulesi’nin kaçırılma girişimi konu edilmektedir.

Bu yanıtlar, çizgi filmlerin kültürel miras farkındalığı oluşturma konusunda etkili olabileceğini, ancak çocukların içeriğe erişim düzeyine bağlı olarak bu farkındalığın değişebileceğini göstermektedir.

4.3.3.4. Kültürel miras farkındalığında müze algısı ve müze deneyimi

“Çocuklara müze nedir?” sorusu yöneltildiğinde, katılımcılar “Tarihî eserlerin saklandığı yer”, “Eski eserlerin korunduğu yer”, “Eski eserlerin sergilendiği yer” gibi yanıtlar vermiştir. Ayrıca, bazı katılımcılar müzeleri “İçinde boncukların, vazoların, kemiklerin ve eski eşyaların saklandığı yer” olarak tanımlamıştır.

“Müze gördünüz mü, gezdiniz mi?” sorusuna verilen yanıtlar farklılık göstermektedir. Katılımcıların yedisi müze gördüğünü belirtirken, bazıları müze gördüğünü ancak hatırlamadığını, beş kişi müzeye hiç gitmediğini, iki kişi ise müzeyi gördüğünü fakat gezmediğini ifade etmiştir.

“Müzede neler gördünüz?” sorusuna verilen cevaplar arasında çamurdan yapılmış eserler, boncuklar, demir paralar (sikkeler), eski elbiseler, tahta oyuncaklar, Osmanlı eserleri ve Atatürk’e ait eşyalar yer almıştır.

“Eski eserler, tarihî camiler, kiliseler ve saraylar ilginizi çekiyor mu?” sorusuna sekiz katılımcı ilgisini çektiğini belirtmiştir. Bazı katılımcılar bu eserlerin çok ilgi çekici olduğunu ifade ederken, bazıları ise ilgisinin daha az olduğunu dile getirmiştir. Kültürel miras unsurlarına ilgi duyan katılımcılar, özellikle bu yapıların nasıl yapıldığını, içlerinde nasıl yaşandığını veya ibadetlerin nasıl gerçekleştirildiğini merak ettiklerini belirtmiştir. Ancak, bazı katılımcılar kararsız kalarak sessiz kalmayı tercih etmiştir.

Bu yanıtlar, çocukların müzeler ve tarihî eserler hakkında temel bir algıya sahip olduğunu, ancak bu konudaki bilgi düzeylerinin ve deneyimlerinin farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

4.3.3.5. Kültürel miras farkındalığında oyunun yeri

“Çocukların eskiden oynadığı oyunları merak ediyor musun?” sorusuna katılımcıların dört tanesi merak etmediğini, diğer katılımcılar ise çok az merak ettiklerini belirtmiştir. Bu katılımcılar genellikle oyunlara ilgi duymayan bireylerdir. Ancak, eski oyunlardan örnek vererek görüşmeye katkıda bulunmuşlardır.

Katılımcıların çoğu, günümüzde oyunların daha çok teknolojik aletlere bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte, oyunları merak eden katılımcılar çoğunluktadır ve yapılan görüşmelerde eski oyunları hatırlamaya çalışmışlardır. Katılımcılar tarafından verilen eski oyun örnekleri arasında topaç, misket, ebelemece,

yüksek ebe, satranç, incik, can topu, yakan top, çizgi, ip atlamaca ve halat çekme yer almaktadır.

“Arkadaşlarınızla en çok oynadığınız oyunlar nelerdir?” sorusuna ise futbol, saklambaç ve ebelemece gibi oyunlar en sık ifade edilenler olmuştur. Bu yanıtlar, çocukların geleneksel oyunlara yönelik ilgisinin azaldığını, ancak hâlâ bazı oyunların belirli bir düzeyde popülerliğini koruduğunu göstermektedir.

4.3.3.6. Kültürel miras farkındalığında gelenekler ve eski yaşamlara olan ilgi

“Gelenek nedir?” sorusuna bazı katılımcılar, geleneklerin büyüklerden kalan alışkanlıklar olduğunu ifade etmiştir. Ancak, katılımcılar gelenekleri tanımlamak yerine, daha çok örnekler üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Bunun yanı sıra, bazı katılımcılar “Bilmiyorum” diyerek kısa yanıt vermeyi tercih etmiştir. Geleneklere dair verilen örnekler arasında en çok büyüklere saygı vurgulanmıştır. Ayrıca, bayramlarda el öpmek, büyüklere saygı göstermek, büyüklere yer vermek gibi gelenekler dile getirilmiştir. Dini gelenekler arasında ise kurban kesmek ve büyüklerin küçüklere namaz kılmayı öğretmesi gibi örnekler sunulmuştur. En önemli gelenek sorulduğunda ise, büyüklere ve birbirlerine karşı saygının en çok vurgulanan değer olduğu görülmüştür.

“Büyüklerin ya da eskilerin kullandığı eski eşyalar ilgini çekiyor mu?” sorusuna iki veya üç katılımcı “İlgimi çekmiyor” şeklinde net bir yanıt verirken, bazı katılımcılar “Etrafımızda eski eşyaları kullanan kimse olmadığı için ne diyeceğimi bilmiyorum” diyerek yanıtlamaktan kaçınmıştır. Bazı katılımcılar ise, çevrelerinde eski eşyaları kullanan biri olursa bu eşyaların ilgilerini çekebileceğini belirtmiştir. Diğer katılımcılar ise, eski eşyalara ilgi duyduklarını ve bunları örnekler vererek açıkladıklarını ifade etmiştir. Örneğin, gaz lambası gören katılımcılar, bu eşyayı anlatmaya çalışmıştır. Başka bir katılımcı ise, köylerde gözlemlediği bir pratiği aktarmıştır: Taşın içinde bir oyuk bulunduğunu, bu oyuğa sumak boşaltıldığını ve tokmak benzeri bir ahşap aletle dövülerek sumakların kullanılır hâle getirildiğini belirtmiştir.

“Sence eskiden insanlar nasıl yaşırdı?” sorusuna verilen yanıtlar genellikle benzerlik göstermektedir. Katılımcılar, eski insanların çok zor şartlarda yaşadıklarını, vahşi hayvanlarla karşılaştıklarını ve mağaralarda, çadırlarda ya da çamurdan yapılmış evlerde yaşadıklarını ifade etmiştir. Beslenme alışkanlıkları konusunda ise avcılıkla

karınlarını doyurdıkları, göl kenarında balıkçılıkla uğraştıkları, mızrak veya ok yaparak avlandıkları belirtilmiştir. Ayrıca, avladıkları hayvanların derilerinden elbise yaptıkları dile getirilmiştir. Haberleşme yöntemleriyle ilgili olarak, eskiden duman, kuşlar, mektuplar, telgraf ve günümüzde ise telefon kullanıldığı belirtilmiştir. Ulaşım konusunda ise, eski insanların genellikle yürümek zorunda kaldıkları, daha çok at, eşek ve deve gibi hayvanları ulaşım aracı olarak kullandıkları ifade edilmiştir. Günümüzle kıyaslama yapıldığında, geçmişte insanların bugünkü gibi hazır araç ve gereçlere sahip olmadıkları, bu nedenle kendi aletlerini zor şartlarda yapmak zorunda kaldıkları dile getirilmiştir.

Bu yanıtlar, çocukların gelenek ve kültürel miras konularında farkındalığa sahip olduklarını, ancak bu farkındalığın büyük ölçüde çevresel faktörlerden etkilendiğini göstermektedir.

4.4. Kent Merkezinde ve Kırsal Alanda Yaşayan Çocukların Kültürel Mirasa İlişkin Farkındalıklarının Karşılaştırılması

Kent merkezinde ve kırsal alanda yaşayan çocukların kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının değişkenlik gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu farklılığın en önemli sebebi, çocukların yaşadığı sosyo-kültürel çevreden kaynaklanmaktadır. Nitekim, kent merkezinde kültürel ve sosyal aktivitelerin yanı sıra çocuklara yönelik eğlence ortamlarının kırsal yerleşimlere göre daha fazla olduğu görülmektedir.

Kent merkezinde yaşayan çocukların sorulara daha rahat cevap verdiği, buna karşın kırsal alanda yaşayan çocukların yanlış cevap verme endişesinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Sorular yöneltildiğinde, kırsalda yaşayan katılımcılar arasında derin sessizliklerin daha sık yaşandığı görülmüştür. Kırsal bölgede okula giden çocukların sayıca daha az olması, kültürel mirasa ilişkin farkındalık düzeylerinin düşük olmasına neden olan bir dezavantaj olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, çocukların kültürel mirasa ilişkin bilgi düzeylerinin yaşadıkları çevrenin sunduğu imkânlarla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir.

4.4.1. Kültür-kültür varlığı ve kültürel miras

Kırsal alanda yaşayan çocukların, köy içinde restorasyonu yapılan bir manastır bulunmasına rağmen, kültür varlıklarına ilişkin yeterli bilgiye sahip olmadıkları

gözlemlenmiştir. Ancak bu yapı, kültürel mirasa yönelik farkındalıklarının oluşmasında kısmen de olsa etkili olmuştur. Batman kent merkezi ile Batman Beşiri Ayrancı köyünde gerçekleştirilen görüşmelerde, katılımcıların verdikleri yanıtların, yaşadıkları ortamın genel koşullarına göre şekillendiği görülmüştür. Örnek olarak camiler, manastırlar ve eski evler sıklıkla belirtilmiştir. Avcı (2014) tarafından yapılan araştırma da bu bulguları desteklemektedir. Çalışmada, 15 farklı ortaokulda öğrenim gören 40 öğrenci ile bu okullarda görev yapan 34 öğretmenin görüşleri incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre, öğrencilerin kültürel mirası; geçmişten kalan eserler, halk oyunları, bayramlar, düğünler, eski yaşantılar ve kültürel değerler olarak tanımladıkları görülmektedir (Avcı, M. 2014a, s. 12).

Kırsal ve kent merkezinde çocuklara yöneltilen “Kültürel miras nedir?” sorusuna kırsalda yaşayan katılımcılar; "bilmiyorum", "gundidas (çarık)", "eski elbiseler", "eski şeyler", "büyüklerden kalan eserler", "hacca gitmek" gibi yanıtlar vermiştir. Kent merkezindeki katılımcılar ise "güzel sanatlar", "el sanatları", "eski eserler", "güzel davranışlar", "eski şeyler", "gelenek-görenek", "saygı-sevgi", "edep", "ebru sanatı", "çinicilik", "eski paralar", "peygamber hırkası" ve "eskiden oynanan oyunlarımız" gibi cevaplar vermiştir. Hem kırsal hem de kent merkezindeki katılımcıların, “miras” kelimesini "eskiden kalanlar" şeklinde yorumladıkları belirlenmiştir. Çengelci ve Gürdoğan (2018) tarafından yapılan benzer bir çalışmada, ortaokul öğrencilerinin kültürel miras ve korunmasına ilişkin görüşleri incelenmiştir. Bu çalışmada, öğrencilerin kültürel mirası "geçmiş kuşaklara ait", "tarihi eser", "kültürel zenginlik" ve "doğal eserler" şeklinde tanımladığı görülmektedir (Çengelci ve Gürdoğan, 2018b, s. 1831).

Katılımcılara “Çevrenizde bildiğiniz, gördüğünüz, duyduğunuz kültür varlıkları var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Kırsal kesimde yaşayan katılımcılar, genellikle yaşadıkları çevrenin dışına çıkmadıkları için büyük ölçüde benzer yanıtlar vermiştir. Manastır, cami, kiliseler ve eski yazılar en sık belirtilen örnekler arasındadır. Kent merkezindeki katılımcılar ise daha çeşitli yanıtlar vermiştir. Örnek olarak meclis, mescit, Efes, çarşılar, camiler, "ortada bir şeylerin kavga ettiği merdivenlerin olduğu şey", Anıtkabir, eski paralar, Ayasofya Camii, Eyfel Kulesi, Pisa Kulesi ve Hasankeyf'teki eserler gibi yapılar belirtilmiştir. Kırsalda ve kentte yaşayan bazı katılımcıların, şehir dışına çıkmaları veya farklı bir yerden gelmeleri nedeniyle Hasankeyf'ten ve geldikleri bölgelerden örnekler verdiği görülmüştür. Ancak bu örnekler somut veriler içermemektedir. Örneğin, Hasankeyf'i ziyaret eden veya burayı

bilen katılımcılar, burada camilerin, türbelerin, eski yapıların ve mağaraların bulunduğunu ifade etse de, bu yapıları isimleriyle belirtmemiştir. Örneğin, Kızlar Camii, El Rızk Camii veya Zeynel Bey Türbesi gibi spesifik adlar kullanılmamıştır. Benzer bir çalışmada, Halaç ve arkadaşları (2018) tarafından üç farklı ortaokulda yapılan araştırmada, öğrencilere "Tarihi yapılar denince aklınıza ilk gelen yapı nedir?" sorusu yöneltilmiş ve öğrencilerin en çok "eski evler" ve "tarihi evler" yanıtlarını verdikleri belirlenmiştir (Halaç, vd., 2018c, s. 56).

Katılımcılara “Kültür varlıklarının önemi nedir?” sorusu da yöneltilmiştir. Hem kırsal hem de kent merkezindeki katılımcılar, kültür varlıklarının önemli olduğu görüşünde birleşmiştir. Genel olarak, kültür varlıklarının geçmişten günümüze kaldığı ve bu nedenle değerli olduğu, korunmalarının önemli olduğu ifade edilmiştir. Ancak korunma yöntemleri konusunda farklı bakış açıları mevcuttur. Kırsalda yaşayan katılımcılar, kültür varlıklarının korunması için kimsenin bu alanlara giriş yapmaması gerektiğini savunurken, kent merkezindeki katılımcılar, teknolojinin kullanılması gerektiğini, özel güvenlik önlemleri, lazer ışınları ve güvenlik kameraları ile korunmasının sağlanabileceğini belirtmiştir.

4.4.2. Kültürel mirasın korunması

Kültür varlıklarının korunmasının önemi vurgulanırken, bu korumanın ulusal ve uluslararası anlaşmalar çerçevesinde sağlanması gerektiği belirtilmektedir. Her birey, kültür varlıklarını koruyarak aslında dünya mirasının korunmasına da katkıda bulunmaktadır (Tuncel ve Altuntaş, 2020e, s. 128). “Kültür varlıklarını korumalı mıyız?” ve “Yıkılan bir cami ya da kilise onarılmalı mıdır?” sorularına katılımcılar arasında farklı görüşlerin olduğu görülmüştür. Onarılması gerektiğini savunan katılımcılar, bu eserlerin tarihi bir öneme sahip olduğunu, geçmişin izlerini taşıdığını ve önceki nesillerin emeğine duyulan saygı gereği korunup onarılması gerektiğini ifade etmektedir. Kültür varlıklarının korunması gerektiğini ancak onarıma karşı olan katılımcılar ise, bu eserlerin geçmişin izlerini taşıdığı için olduğu gibi bırakılması gerektiğini, onarımın ise bu izleri ortadan kaldırarak geçmişin emeklerini yok edebileceğini düşünmektedir. Çengelci ve Gürdoğan, araştırmalarında koruma nedenleri olarak tarihi yapıların korunması, geçmişi yansıtması, gelecek kuşaklara aktarılması, kültürel emanet olma niteliği, kültürel kimliğin öğrenilmesi ve ülkeye ait olma gibi unsurları tespit etmiştir (Çengelci ve Gürdoğan, 2018c, s. 1832). Kırsal kesimdeki

katılımcılar, manastırın restorasyon öncesi ve sonrası durumunu gözlemleyebildikleri için onarımın gerekli olduğunu düşünmektedir. Kent merkezindeki katılımcılar arasında ise yedi kişi onarımın gerekli olduğunu, dört kişi onarılmaması gerektiğini, iki kişi ise onarımın yapılması durumunda eski emeklerin kaybolacağını belirtmiştir.

4.4.3. Kültürel mirasın korunmasında çizgi filmlerin yeri

Çizgi filmlerin çocuklar üzerindeki etkileri ele alınmış ve çocuklara "Rafadan Tayfa: Göbekli Tepe" ve "Rafadan Tayfa: Hayrimatör" filmlerini izleyip izlemedikleri sorulmuştur. Kent merkezindeki çocukların verdikleri yanıtlara göre, sinemada izlediğini belirtenlerin sayısı az olsa da, sinemada izleme imkânlarının bulunduğu anlaşılmaktadır. Filmleri izleyen katılımcılar, eski yaşam koşullarının zorluklarını, dikili taşların varlığını, tarihi eserlerin kaçırılma girişimlerini ve insanların çalışma şekillerini anlatan unsurların filmde yer aldığını ifade etmiştir. Örneğin, "İzlemedim ama Hayrimatör filminde Galata Kulesi'nin kaçırıldığını biliyorum" diyen bir katılımcı, teknolojinin geliştiğini ve bu gelişmelerin film fragmanında kullanıldığını belirtmiştir. Kırsalda yaşayan katılımcılardan bazıları, öğretmenleri tarafından bilgisayardan izletilmesi sayesinde filmler hakkında bilgi sahibi olduklarını ancak film içeriğini hatırlamadıklarını ve konuları hakkında fikirlerinin olmadığını ifade etmiştir.

4.4.4. Kültürel miras farkındalığında müze algısı ve müze deneyimi

Katılımcılara "Müze nedir? Nasıl bir yerdir? İçinde neler bulunabilir? Daha önce müze gezdiniz mi ve müze gezmek ister misiniz?" gibi sorular yöneltilmiştir. Kırsalda yaşayan çocuklar, müzeler hakkında yalnızca duydukları ve okudukları kadarıyla yanıt vermiştir. Kırsaldaki katılımcıların hiçbiri daha önce bir müzeyi ziyaret etmediğini, müze görmediğini ve nasıl bir yer olduğunu bilmediğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, müze gezme konusunda büyük bir isteğe sahip oldukları, jest ve mimiklerinden açıkça anlaşılmaktadır. Kent merkezindeki katılımcıların ise yarısından fazlası daha önce müze gezdiğini ve müzelerde neler bulunduğunu ifade etmiştir. Kent merkezinde yaşayan ancak müze görmemiş olan katılımcılar dahi, müzelerin nasıl bir yer olduğunu ve içinde nelerin bulunabileceğini örnekler vererek açıklamıştır.

4.4.5. Kültürel miras farkındalığında oyunun yeri

Çocukların geçmişte oynanan oyunlara ilgi duyup duymadıklarını ve günümüzde arkadaşlarıyla en çok hangi oyunları oynadıklarını belirlemek amacıyla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Hem kırsal hem de kent merkezindeki katılımcıların eski oyunlara merak duyduğu anlaşılmaktadır. Ancak kent merkezindeki bazı katılımcılar, geçmişte oynanan oyunlara ilgi duymadıklarını ifade etmiştir. Bu katılımcıların yalnızca geçmişteki oyunlara değil, genel olarak oyunlara karşı ilgisiz oldukları görüşmelerden anlaşılmaktadır. Kırsaldaki çocukların ise eski oyunlara daha fazla ilgi gösterdiği ve çeşitli oyun örnekleri verdikleri gözlemlenmiştir. Kent merkezindeki katılımcılar arasında ise daha çok teknolojik cihazlarla oynanan oyunlara ilgi duyulduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların ortak oynadığı oyunlar arasında körebe, saklambaç, ip atlamaca, yüksek ebe, xenek, yakalamaca, can topu ve yedi taş gibi oyunlar yer almaktadır. “Arkadaşlarınızla en çok hangi oyunları oynuyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtların, kırsal ve kent merkezindeki katılımcılar arasında büyük ölçüde benzer olduğu görülmektedir. En çok tercih edilen oyunlar arasında futbol, saklambaç, yüksek ebe ve ebelemece bulunmaktadır.

4.4.6. Kültürel miras farkındalığında gelenekler ve eski yaşamlara olan ilgi

Katılımcılara, büyüklerin kullandığı eski eşyaların ilgilerini çekip çekmediği sorulmuştur. Kırsaldaki katılımcıların çoğunluğu, eski eşyalara ilgi duymadıklarını ve bu konuda meraklı olmadıklarını ifade etmiştir. Ancak birkaç katılımcı, eski eşyaları merak ettiklerini dile getirmiştir. Kent merkezinde yapılan görüşmelerde ise katılımcıların aslında eski eşyalara ilgi duydukları, ancak çevrelerinde eski eşyalara sıkça rastlamadıkları için bu konuda net cevap veremedikleri anlaşılmıştır. Bazı katılımcılar, merak ettikleri eski eşyaları sormuş ve köylerde gördükleri nesnelerin ne olduğunu öğrenmeye çalışmıştır. Örneğin, ağaçtan yapılan bir tokmakla sumak öğütüldüğünü gören bir katılımcı, bu işlemi anlamaya çalışmış ve sonrasında anlatmaya gayret etmiştir.

Katılımcılara “Gelenek nedir? En önemli geleneğimiz nedir?” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların verdikleri yanıtlar genellikle benzerlik göstermektedir. Hem kırsalda hem de kent merkezinde en çok büyüklere karşı gösterilmesi gereken saygı vurgulanmıştır. Büyüklere yer vermek, bayramlarda el öpmek, büyüklere saygı

göstermek ve kurban kesmek gibi gelenekler ortak cevaplar arasında yer almaktadır. Sağ ve Ünal'ın (2019) yöresel gelenek ve görenekler hakkında yaptığı çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Çalışmada, bayramlaşma, el öpme ve büyüklere saygı gösterme gibi ifadeler ön plana çıkmaktadır (Sağ ve Ünal, 2019, s. 1554). Tuncel ve Altuntaş'ın (2020) ilköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısına yönelik yaptığı araştırmada, gelenek teması üzerinde durulmuş ve çocukların halay çeken insanları resmederek halay geleneğinin önemini anlatmaya çalıştıkları belirtilmiştir (Tuncel ve Altuntaş, 2020, s. 134-135). Kırsal kesimdeki katılımcılar, daha çok dini geleneklere örnekler vererek bu gelenekleri ön plana çıkarırken, kent merkezindeki katılımcılar, sosyal yaşamda uygulanması gereken gelenekleri vurgulamıştır.

Katılımcılardan, geçmişte insanların nasıl yaşadığını hayal etmeleri ve bu yaşam biçimini tahmin etmeleri istenmiştir. Bazı katılımcılardan gözlerini kapatarak eskiye gitmeleri talep edilmiştir. Kırsal kesimde, yaşam koşullarının zorlukları göz önüne alınarak, insanların zor şartlar altında yaşadığı, eski evlerde ve yırtık elbiselerle hayatlarını sürdürmek zorunda kaldıkları belirtilmiştir. Katılımcılar, insanların mağaralarda, çadırlarda ya da çamurdan yapılmış evlerde yaşadıklarını ifade etmiştir. Kent merkezindeki katılımcılar da benzer yanıtlar vermiş, ancak yaşam biçimine dair daha çeşitli örnekler sunmuştur. İnsanların mağaralarda, ovalarda ve nehir kenarlarında yaşadıkları, balıkçılık ve avcılıkla geçindikleri anlatılmıştır. Bazı katılımcılar ise daha uzak bir geçmişe giderek, insanların mağaralarda yaşayıp vahşi hayvanları avladıklarını, etlerini tüketip derilerinden elbise yaptıklarını belirtmiştir. Hem kent hem de kırsal bölgelerdeki katılımcılar, o dönemde dumanla haberleşme ve daha sonrasında haberci kuşların kullanıldığı görüşünü dile getirmiştir. Ayrıca, hem kırsalda hem de kent merkezinde, yolculuk veya göç sırasında at, eşek ve deve gibi hayvanların kullanıldığı ifade edilmiştir.

5.SONUÇ

5.1. Sonuç ve Değerlendirme

Çocukların kültür varlıkları ve kültürel miras hakkında nasıl bilgi edindikleri, bu konudaki bilgi ve deneyimlerinin hangi yöntemlerle ölçülebileceği araştırılmıştır. Kültürel mirasa yönelik duyarlılık ve farkındalıkları, derinlemesine yüz yüze görüşmeler aracılığıyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, öğrencilerin kültürel miras bilincini geliştirebilmek için öncelikle onların kültürel mirasa ilişkin algılarının belirlenmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu doğrultuda, çocukların kültür varlıklarına bakış açılarındaki farkındalıklar karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Kırsal kesimde gerçekleştirilen görüşmelerde, çocukların kendilerini ifade etmede zorlanmaları, verdikleri yanıtların yanlış olma olasılığını artırmakta ve bu durum gerginlik yaratmaktadır. Kırsaldaki çocukların kültürel mirasa ilişkin bakış açılarının daha sınırlı olduğu, hiçbirinin müze gezmemesi ve yalnızca kulaktan dolma bilgilerle müzeler hakkında yorum yapmaları, kültürel mirasa dair bilgi seviyelerinin düşük olduğunu göstermektedir. Kent merkezinde yapılan görüşmelerde ise çocukların kırsal alandaki katılımcılara kıyasla daha rahat cevap verdikleri, kültürel miras hakkında daha çeşitli ve kapsamlı örnekler sundukları gözlemlenmiştir. Kentteki çocukların müze gezme deneyimlerinin olması ve müzelerde bulunan eserlerle ilgili somut örnekler verebilmeleri, kültürel mirasa dair farkındalık düzeylerindeki farklılıkları ortaya koymaktadır.

Kültür varlıkları ve kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanması için çocukluk döneminden itibaren bu bilincin kazandırılması gerektiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda yapılan araştırmalar, yüz yüze görüşmeler ve teknik incelemeler, kültürel mirasa ilişkin eğitimde önemli eksikliklerin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Taşdemir (2018) tezinde, kültürel mirasın yalnızca tanıtılmasının yetersiz olduğunu, bu konunun okullarda ders olarak okutulması gerektiğini savunmaktadır (Taşdemir, 2018, s. 12).

Kültürel mirasın korunması ve doğru ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi, sürdürülebilir kalkınmanın temel bileşenlerinden biri olarak ulusal ve uluslararası düzeyde kabul görmektedir. Ülkemizin taraf olduğu uluslararası anlaşmalar, kültürel mirasın korunmasında eğitimin önemine vurgu yapmakta ve taraf devletleri bu konuda eğitim programları hazırlamakla yükümlü kılmaktadır. Ancak, Türkiye’de bu alanda yeterli adımların atılmadığı, eğitim sisteminde her seviyede kültürel miras eğitiminin

yeterince yer almadığı görülmektedir. Özellikle araştırmanın yürütüldüğü kırsal bölgelerde bu eksiklikler daha belirgin hale gelmektedir. Çalışma yalnızca bir köyü kapsamakla birlikte, benzer sosyo-kültürel ve ekonomik koşullara sahip diğer kırsal bölgelerde de benzer sorunların var olduğu düşünülmektedir.

Kırsal ve kent merkezinde yapılan derinlemesine yüz yüze görüşmelerin karşılaştırılması sonucunda, kültürel mirasa yönelik bilinçlendirme çalışmalarının yalnızca kent merkezindeki okullarda değil, kırsal kesimdeki okullarda da yaygınlaştırılması gerektiği tespit edilmiştir. Hatta kırsal kesimde yaşayan çocukların bu bilgilere erişimde daha fazla dezavantajlı konumda olmaları nedeniyle, kırsal bölgelerde daha yoğun eğitim programlarının uygulanmasının gerekli olduğu görülmüştür. Her çocuğun ilköğretim döneminde en az bir kez müze gezme deneyimi yaşaması gerektiği vurgulanmıştır. Bunun yanı sıra, okullarda çocukların kültürel miras konusunda bilinçlendirilmesine yönelik çalışmaların artırılması gerekliliği ortaya konmuştur.

Devlet okulları ve vakıf okullarında kültür varlıkları ve kültürel miras konusunda eğitim verecek öğretmenler için, konunun uzmanlarıyla birlikte meslek içi eğitim programları oluşturulmalıdır. Bu tür eğitimlerde, konuyla ilgili sivil toplum kuruluşlarının da rol alması ve iş birliği yapılması büyük önem taşımaktadır.

Kültürel miras eğitiminin etkinliğinin artırılması için multidisipliner bir eğitim modeli oluşturulmalıdır. Kültür varlıklarına yönelik projelerde, her yaş grubuna uygun eğitim modelleri geliştirilmelidir. Bu süreçte, her yaş grubunun gelişimsel özellikleri dikkate alınarak bilinçlendirme ve kültürel mirasın sahiplenilmesi sağlanmalıdır. Müzeler ve il kültür müdürlükleri ile iş birliği yapılarak, eğitim programlarında oyun, çizim ve münazara gibi yöntemlerin aktif kullanılması teşvik edilmelidir. Kurumlar arası iş birliği artırılarak her kuruluşun üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesi sağlanmalı, böylece kültür varlıklarına yönelik ilginin ve farkındalığın sürdürülebilirliği güvence altına alınmalıdır.

5.2 öneriler

Yapılan çalışmalar neticesinde ortaya çıkan sonuçların karşılığını almak ve bunları toplumun yapısında görmek için önerilerin yerine getirilmesi son derece önemlidir. Önerilerin olumlu sonuçları, ancak düzenli bir programlama ve iş birliği ile kendini gösterecektir. Bu bağlamda, kurum ve kuruluşlara yapılacak öneriler müdürlüklere sunulacaktır.

5.2.1. İl kültür müdürlüklerine öneriler

1. Her ilin kendine özgü kültür envanteri hazırlanmıştır; bu envanterlerin kısaltılarak her kesime ulaştırılması sağlanabilir.
2. İl kültür müdürlükleri, kendi bölgesindeki kültür varlıkları ve kültürel mirasları tanıtarak ulusal ve uluslararası platformlarda reklamını yapabilir.
3. Kültür varlıklarını kapsayan etkinlikler, özellikle çocuklara hitap eden drama çalışmaları ile gerçekleştirilerek, kültür varlıkları ve kültürel mirasın önemi aşılabilir.
4. İl kültür müdürlükleri bünyesinde yapılan etkinliklerin uygulama ve sergileme alanları, kültür varlıkları mekanları ve uygun olan sit alanları kullanılabilir.
5. Diğer kamu kuruluşlarıyla birlikte etkinlikler düzenlenerek, özellikle okullarla daha geniş kapsamda çocuklarla buluşmalar sağlanabilir.
6. Gezi programları düzenleyen ekipler, tur programı düzenleyen acenteler ve turizm acenteleri ile görüşülerek, yapılacak programlarda rehber destekleri sağlanarak gelen ziyaretçilere bölgesel kültür varlıkları tanıtılabilir.

5.2.2. Müze müdürlüklerine öneriler

1. Gerek yapılan literatür çalışmaları gerekse çevredeki uygulamalara bakıldığında, müzelerin etkinliklerinin çocuklar üzerinde olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Bu bağlamda, müzelerin etkinliklerini daha erken sınıflara kadar indirmeleri gerektiği düşünülmektedir.
2. Müzeler, eserlerin tanıtımı konusunda üzerlerine düşen görevler itibarıyla sadece gezmeye gelen ziyaretçilerle sınırlı kalmamalı ve tanıtımı genişletmelidir.
3. Müzelerin, özellikle kültürel miras konusunda İl kültür müdürlükleri ile iş birliği yaparak belirli dönemlerde bölgesel kültür varlıklarını ulusal ve uluslararası platformda çocuklara yönelik tanıtım ve sergiler düzenlemesi, kültür varlıklarının önemini vurgulayabilir.
4. Müzenin çocuklara tanıtılması ve gezdirilmesi, özellikle müzeye ulaşamayan çocuklar için etkinlikler düzenlenerek gerçekleştirilmelidir. Bu, kültürel mirasın önemini aşılama da bağışıklık kazandırabilir.

5.2.3. Milli eğitim müdürlüklerine öneriler

1. Milli Eğitim müdürlükleri, Milli Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yaparak müfredat revizesine giderek, kültür varlıkları konusunda ders kitaplarına, ders programlarına ve ders dışı etkinliklere kültürel bilinçlenmeyi işleyebilir. Böylece öğrencileri kültür varlıkları ve kültürel miras hakkında daha fazla bilgilendirme yapabilirler.

2. Okulda çocuklara yönelik yapılan etkinlikler kapsamında, kültür varlıkları ve kültürel mirasın tanıtımını içeren drama etkinlikleri düzenlenerek çocuklar bilinçlendirilebilir.

3. Müze ve il kültür müdürlükleri birlikte, çocuklara müze, sit alanları ve kültür varlıklarını kapsayan mimari yapılara geziler düzenleyerek bu bilinci aşılayabilir.

4. Belirli gün ve haftalarda, çocuklara yönelik kültürel miras ve kültür varlıkları ile ilgili etkinlikler ve programlar düzenlenebilir.

5.2.4. Üniversitelere öneriler:

1. Üniversitelerin bünyesinde sanat tarihi, turizm, kültür varlıkları ve arkeoloji gibi lisans ve lisansüstü programlara teşvik sağlanmalıdır. Bu programlar, büyüklere hitap etse de akademik çalışmalarla çocuklara ulaşmak için bilimsel veriler ortaya konulabilir.

2. Bölgedeki kültür varlıkları ve kültürel miras konularında ilgilileri, tez, makale ve yazılar yazmaya teşvik ederek bu kültür varlıklarının tanıtımını ve önemini vurgulamaya yönelik çalışmalar yürütülebilir.

3. Kültür varlıklarını koruma ve onarım, sanat tarihi ve arkeoloji bölümlerindeki öğrencilerden, özellikle staj döneminde sunumlar hazırlamaları istenmeli ve bu sunumlar ilkökul çocuklarına sunulmalıdır. Bu hem öğrencilerin özgüven kazanmasını hem de çocukların kültür varlıkları ve kültürel miras konusunda bilinçlenmesini sağlayabilir.

5.2.5. Meslek odalarına öneriler

1. Meslek kolları ile ilgili çalışmalar yürüterek kültür varlıklarının tanıtımı sağlanabilir.
2. Odaların düzenlediği kültür varlıkları ile ilgili etkinliklere çocuklar da dahil edilerek farkındalık oluşturulabilir.
3. Odalar, özellikle mimarlar odası, mimari kültür varlıkları ve sit alanlarına çocukları da dahil ederek geziler ve yürüyüşler düzenleyerek kültür varlıkları ve kültürel mirası çocuklara sevdirebilir.
4. Mimarlar, taşınmaz kültür varlıklarına yeni işlevler kazandırmak için estetik ve özgün projeler hazırlayabilirler. Mimarlar odası, mimarları bilgilendirerek ziyaret için olumlu projeler geliştirebilir.

KAYNAKLAR

- Acer, D. (2012). Çocuklar için mimarlık eğitiminde müzelerin kullanımı. Çocuk müzeleri ve yaratıcı drama içinde, *Naturel Yayınları*, 137-143.
- Akgün, M. U., Gürel, B. M., ve Koçoğlu, C. M. (2024). Bir toplumun hafızası: Türkiye'nin somut olmayan kültürel mirasının önemi ve geleceğe aktarılması, *Karaelmas Sosyal Bilimler Dergisi*, 49-66.
- Avcı, M. (2014a). Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitime ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri. (Yüksek Lisans Tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Avcı, M. (2014b). Sosyal bilgiler dersinde kültürel miras eğitime ilişkin öğrenci ve öğretmen görüşleri. Abant izzet baysal üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 368-388.
- Bülbül, H. (2016). Müze ile eğitim yoluyla ortaokul öğrencilerinde kültürel miras bilinci oluşturma, *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 681-694.
- Böyük, G. (2017). İlkokul düzeyindeki çocuklar için hazırlanmış biyografiler üzerine bir doküman incelemesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). (Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Çankaya, E. (2006). Conservation of intangible cultural heritage in the context of museology. (Yüksek Lisans Tezi). (İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi).
- Çengelci, T., ve Gürdoğan, Ö. (2018a). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. (Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Kastamonu Education Journal, 27(4), 1827-1840.
- Çengelci, T., ve Gürdoğan, Ö. (2018b). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. (Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi).
- Çengelci, T., ve Gürdoğan, Ö. (2018c). Kültürel miras ve korunmasına ilişkin ortaokul öğrencilerinin görüşleri. (Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Kastamonu Education Journal, 27(4), 1827-1840.
- Çiftçi, A., ve Acar, D. (2015). Çocuklar için mimari tasarım ve kültürel miras eğitiminde müzelerin işlevi: Finlandiya ulusal müzesi örneği, *idealkent*, 6(17), 62-79.
- Dönmez, C., ve Yeşilbursa, C. C. (2014). Kültürel miras eğitiminin öğrencilerin somut kültürel mirasa yönelik tutumlarına etkisi. *İlköğretim Online*, 13(2).

- Ferguson, R., ve Pye, E. (2004). Our students and ourselves: approaching a course design, 1-66.
- Gökkaya, A. K., ve Yeşilbursa, C. C. (2009). Sosyal bilgiler öğretiminde tarihi yerlerin kullanımının akademik başarıya etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Bahar*, 7(2), 483-506.
- Gökmen, H. S., ve Özdemir, N. (2019a). Çocuklarda kentsel koruma ve kültürel miras kavramlarının gelişiminde müzelerin rolü santralistanbul örneği. *İdealkent*, 10(27), 538-572.
- Gökmen, H. S., ve Özdemir, N. (2019b). Çocuklarda kentsel koruma ve kültürel miras kavramlarının gelişiminde müzelerin rolü santralistanbul örneği. *İdealkent*, 10(27), 538-572.
- Halaç, H. H., Akdağ, H., ve Alper Bekki, A. (2018a). Mardin merkez ve kızıltepe’de ortaokul öğrencilerinin tarihi ve kültürel mirasın tanınmasına ve korunmasına yönelik farkındalıklarının ölçülmesi. *The Journal Of International Lingual, Social And Educational Sciences*, (4)1, 50-64.
- Halaç, H. H., Akdağ, H. ve Alper Bekki, A. (2018b). Mardin merkez ve kızıltepe’de ortaokul öğrencilerinin tarihi ve kültürel mirasın tanınmasına ve korunmasına yönelik farkındalıklarının ölçülmesi. *The journal of international lingual, social and educational sciences*, (4)1, 50-64.
- Halaç, H. H., Akdağ, H. ve Alper Bekki, A. (2018c). Mardin merkez ve kızıltepe’de ortaokul öğrencilerinin tarihi ve kültürel mirasın tanınmasına ve korunmasına yönelik farkındalıklarının ölçülmesi. *The journal of international lingual, social and educational sciences*, (4)1, 50-64.
- Haviland, W. A. (2002). Kültürel antropoloji. çev. İnanç H. ve Çiftçi S. *Kaktüs Yayınları*.
- Hereduc, A. (2005). Heritage in the classroom: a practicalmanuel for teachers. *Erişim Adresi: <http://www.hereduc.net/hereduc>*.
- İslamoğlu, Ö. (2018). The importance of cultural heritage education in early ages. *International Journal Of Educational Sciences*, 22.
- Jensen, B.B. ve Schnack, K. (1997). The action competence approach in environmental education, *Environmental Education Research*, (1997)3(2), pp. 163–178. *Environmental education research*, 12(3-4), 471-486.
- Karadeniz, C. (2012). Atina’dan çocuk müzesi örnekleri ve yunanistan’da müze eğitim. *çocuk müzeleri ve yaratıcı drama kitap bölümü içinde*, 69-90.
- Kaygalak, S. (2012). Sosyolojik açıdan turizm gelişimi ile otantiklik olgusu arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi: Mardin örneği. (Master's Thesis), *Dokuz Eylül Üniversitesi*.

- Külcü, Ö. T. (2015). Kültürel miras kavramının eğitim açısından önemi. *Akademia Disiplinlerarası Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 27-32.
- Kluckonhn, C. (1960). *Mirror for man*. New york: McGraw-Hill Book Company.
- Lenzerini, F. (2021). Intangible cultural heritage: The living culture of peoples. *European Journal of International Law*, 22(1).
- Madran, E., ve Özgönül, N. (2005). Kültürel ve doğal değerlerin korunması. *TMMOB Mimarlar Odası*.
- Miles, M. B., ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis, an expanded source book*. (2nd Ed). *Sage Yayınları*.
- Nostra, E. (2004). Heritage and education: a european perspective. *In The Hague Forum 2004*.
- Nuzzaci, A. (2020). The right of children to use cultural heritage as a cultural right. *Open Journal of Social Sciences*, 8(04).
- Oğuz, M. Ö. (2013). Terim olarak somut olmayan kültürel miras. *Milli Folklor*, 25(100), 5-13.
- Onur, B. (2010). Müze eğitimi ve çocuk müzeleri. Müze eğitimi seminerleri (2) *Ankara Üniversitesi Yayınları*.
- Öz, A. K., ve Güner, S. (2007). Uluslararası kültürel miras mevzuatı.
- Özdemir, S. M. (2010). İlköğretim öğretmenlerinin alternatif ölçme ve değerlendirme araçlarına ilişkin yeterlikleri ve hizmet içi eğitim ihtiyaçları. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi Güz*, 8(4), 787-816.
- Pembecioğlu, N. (1997). Çocukluklarını yitiren çocuklar üstüne. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi| Istanbul University Faculty of Communication Journal*, (6).
- Sağ, Ç., ve Ünal, F. (2019). Öğrencilerin somut olmayan kültürel mirasa ilişkin farkındalıklarının belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(4).
- Sevige, E. (2021). Sosyal bilgiler öğretiminde müze eğitimi uygulamalarının öğrencilerin somut kültürel miras ve ders ile ilgili tutumlarına etkisi ve süreç hakkındaki görüşleri: bir karma yöntem araştırması. (Yüksek Lisans Tezi).
- Seidel, S., ve Kennth. H. (1999). Müze eğitimi ve kültürel kimlik. Çev. Ata B. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlar*.
- Smith K. D. ve Pascoe, C. (2012). Children, childhood and cultural heritage. çocuk, çocuk ve kültürel miras

- Şimşek, G., ve Kesici. E. A. (2012a). İlkokul çocuklarına drama yoluyla miras eğitimi: Aydın örneği, *Sosyal ve Davranış Bilimleri*.
- Şimşek, G., ve Kesici. E. A. (2012b). İlkokul çocuklarına drama yoluyla miras eğitimi: Aydın örneği, *Sosyal ve Davranış Bilimleri*.
- Taşdemir, M. (2018). Ortaokul altıncı sınıf sosyal bilgiler ders kitabı metnlerinin kültürel mirasa duyarlılık değeri açısından incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı*.
- Tilbury, D. (1995). Sürdürülebilirlik için çevre eğitimi: 1990'larda çevre eğitiminin yeni odağının tanımlanması. *Çevre Eğitimi Araştırması*.
- Tuncel, G., ve Altuntaş, B. (2020a). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı, Göstergebilimsel bir analiz. *International Journal of Field Education*, 6(1), 123-140.
- Tuncel, G., ve Altuntaş, B. (2020b). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı, Göstergebilimsel bir analiz. *International Journal of Field Education*, 6(1), 123-140.
- Tuncel, G., ve Altuntaş, B. (2020c). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı, Göstergebilimsel bir analiz. *International Journal of Field Education*, 6(1), 123-140.
- Tuncel, G., ve Altuntaş, B. (2020d). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı: Göstergebilimsel bir analiz. *International Journal of Field Education*, 6(1), 123-140.
- Tuncel, G., ve Altuntaş, B. (2020e). İlköğretim 4. sınıf öğrencilerinin kültürel miras algısı, Göstergebilimsel bir analiz. *International Journal of Field Education*, 6(1), 123-140.
- Tuncel, G., ve Altuntaş, B. (2020f). İlköğretim 4. Sınıf Öğrencilerinin Kültürel Miras Algısı, Göstergebilimsel bir analiz. *International Journal of Field Education*, 6(1), 123-140.
- Uçar, M. (2014a). İlköğretim düzeyinde kültür varlığı koruma konularındaki eğitimin etkinliği ve sivil toplum örgütlerinin eğitime katkısının değerlendirilmesi, *Megaron*, 9(2), 85.
- Uçar, M. (2014b). İlköğretim düzeyinde kültür varlığı koruma konularındaki eğitimin etkinliği ve sivil toplum örgütlerinin eğitime katkısının değerlendirilmesi. *Megaron*, 9(2), 85.
- Uçar, M. (2014c). İlköğretim düzeyinde kültür varlığı koruma konularındaki eğitimin etkinliği ve sivil toplum örgütlerinin eğitime katkısının değerlendirilmesi. *Megaron*, 9(2), 85.

- Uçar, M., ve Yoloğlu A. C. (2018a). Arkeolojik alanların korunmasında paydaş olarak çocuklar: Mersin yumuktepe höyüğü örneği. *Tasarim+ Kuram*, 14(25), 114-133.
- Uçar, M., ve Yoloğlu A.C. (2018b). Arkeolojik alanların korunmasında paydaş olarak çocuklar: mersin yumuktepe höyüğü örneği. *Tasarim+ Kuram*, 14(25), 114-133.
- Yıldırım, Y., ve Çalışkan, A. (2024). 2024 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının 2005, 2015 ve 2018 programlarıyla karşılaştırılmalı analizi. *Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 8(1), 108-142.
- Zarrillo, J. (2004). Teaching elementary social studies: principles and applications.